

СПОРТ
Профсоюзий яхъашка
дошув даьккхар
вай боксёра

16

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахъа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хъарак»
яха орден
еннай

№31 (12708)
Маьцхали
буттг,
21 ди, 2025 шу

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

КЕРДА ХУВЦАМАШ

ГІалгІай аэропорте
керда хувцамаш деш
хургъя приватизаци

2

ДЕНАЛ

СВО ветераний
могашал меттаоттаеш
йола программа я мехка
дІахъош

4

ДЕГІААХАР

Илдарха-ГІалий тІа,
Берда-Юрта керда хий
чудуларгда

5

БОКЪОНАШ ЛОРАЗАР

Культуран
министерствос, хІамаш
эцаш, гІалаташ даьлга
гучадаьккхар УФСО

6

ЮРТАРА ВАХАР

СурхотІе ца йовззал
эргаяьннай

8-9

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

Беркате кхоане

Культураца дувзаденнарах йола Президентски
ганза фусам хъайийллар вай мехка

10

Тема сийле

СССР
Турпалхочунна
Эмиров Валентина
сийленг оттадир

3

СВО доакъашхой дезалашта гӀо лоаттаду мехка

Аькхенаькъан Марем

ТӀема операце бӀухой дезалашта новкъостал лоаттаду вай мехка. Эггара керттерчарех да цу юкъе, деша оттарашта гӀо дар. Таханарча дийнахьа 700 гаргга дола бӀухой бераш берий бешамашка, ишколашка, колледжашка дешаш да. 599 бер да берий беша оттадаьр, царна юкъера 36 бер да дӀаваьнна да.

Иштта бӀухой 14 гаргарча сага берий беша болх бе моттигаш еннай. СВО доакъашхой 1089 бера дешара моттигашка бӀайха кхача лоаттабу. Мехкадаь, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша белгалдечох, 49 бер, аргӀанга ца хьежадеш, ишколе дӀачуийцад, бӀухой фусамашкарча 29 сага дешара моттигашка болх беннаб. Колледжашка дешаш болча студенташта дӀайха даа хӀама лоаттаду, ахча тела ца дезача моттигашка дӀаийцаб уж деша, хӀаьта ахча тела дезача дешаш барий, из дӀадалар сихдиц – тӀехьадоаккх, дӀадала аьттув луш. СВО доакъашхой цӀагӀара 33 бер ухк шера колледже деша эттад.

«СВО доакъашхой дезалашка массахана хоалуш хила деза, вай царна эшаш дола гӀо лоаттаде кийча долга. Республико эшаш дола новкъостал ца деш шоаш бутаргбоацилгах дог тийша хила беза цар даьй, ноаной», – белгалдир вай Мехкадас. Цо белгалдир, цу оагӀонцара болх мехка боагӀача боараме дӀахьоргболга.

«Магаса» хӀама хувцалургда

ГӀалгӀай аэропорте керда хувцамаш деш хургья приватизаци

Курскенаькъан ИбрахӀим

«Магас» яха аэропорт доалаерзаяьй аьнна хьакхайкадаьд. Из соцам баь, акцеш йохка оттаяьй. Республикерча аэропорта вахаре керда хувцамаш деш хургда из караерзаяр. Белгалде деза, ерригача Росс моттигашка из хӀама тахан даржаш латтилга.

Вешкаранаькъан Мурад – республикерча лаьттай, доалахьарча хӀамай гӀулакхех йолча министерствон кулгалхо. «Магас» яха аэропорт караерзаяр духхьал цунна доал дергдараш хувцар хинна лац, вай мехкарча авиаце оагӀув боаржабара, тоабара тӀехьа лоархӀаме гӀа ба из. Керда вахар денна, таханарча хано

дӀадеххача тайпара тоаде деза цун хӀама.

Цу оагӀонцарча болхлоша белгалдечох, 95% Россера аэропорташ тахан цхьаццане доалахьа я, хӀаьта хӀанз «Магас» а царех дӀакхетаргья. Из караерзаяра гӀулакх дувцаш латта дукха ха я, экономикаца дувзадденнарашта токхам беш. Дуккхача шерашка республикерча ахчах болх дӀахьош хиннай аэропорт. ХӀара шера 100 миллион совгӀа рузкъа да цун гӀулакхашта хьакъестадаьр, хӀаьта из ахча вай республиканна чӀоагӀла латкъаш хул.

Авиаце гӀулакха инвестораш чуозара балха юкъе цхьаьйц вай республика. Цунна гонахьара аэропорташ: Буро, Нальчик, Минводаш, Ставрополь, Махачкала – дукха хана

денз шоай хӀама тоадеш я доалахьарча компанеша лелаеш.

Аэропорт доалаерзаяра юкъе керттердарех да, цун хӀама дикка тоадеш йола программа йоаржаяр. Керда, таханарча хано дӀадеххача тайпара йола терминал хьалъе лерхӀцига.

Адам, авиакомпанеш дукхагӀла тӀаозаш, керда рейсаш хьаеллара тӀехьа дикка аьттув луш хургда из гӀулакх. Цул совгӀа, аэропорта гӀишло а наха паргӀатарла, аттарла хургйолча тайпара тоае лерхӀ. Белгалде деза, цхьаццадараш – фецара кема айлуш, йоховш дола наькъаш, сердалца хоамаш ду оагӀув, перрон федеральни оагӀон кара хургья, аукционе оттаергьяц.

Аэропорта хьал тоадеш,

дӀатӀадахийта дезар дукха рузкъа да. Керда терминал хьалъеш, дӀалаьрхӀача, дӀарлоргдар 2 миллиард совгӀа ахча да, хӀаьта из гӀишло тоаеш дӀарлоргдар 515 миллион совгӀа ахча да. Аэропорт караерзаярах хургдола уж хувцамаш аэропорта, иштта мехкарча экономикан хьал меттадоаладеш хургда.

«Магас» аэропорт караерзаяр дуккха керда, аьттув луш дола хувцамаш юкъедоаладеш да. Таханарча заманга хьежжа тоадергда цун гӀулакх, дикка къахьийга. Теша лов, из караерзаяьча инвестора ший болх лакхача боараме дӀахьош, «Магаса» куц, цун гӀулакхаш хиннарел дикагӀа тоадеш, цун хьал таханарча ханага диллача хила дезача тайпара хувцаргхиларах.

Илдарха-ГӀала дегӀакхувлара проект йоаржаеш ба

Султиганаькъан Йоакъап

Шахьара хьал тоадеш йола проект я, тахан Илдарха-ГӀалий тӀа дӀахьош. Из хоам «Сердалога» бир гӀишлон балхех йолча Министерствос.

«Хьакъоастадаь ахча 260 миллион сомага кхоачаш да. Проектага гӀолла кхоачашде дезарашта юкъе да 15,5 км кхоачаш дола инженерни оагӀонцара балхаш, хин чудиллар – 4 885 м, хий дӀахьа дохийташ йола моттиг – 4 660 м, догӀан хишта лаьрхӀа хьалъеш йола моттиг 5 995 м. Иштта ше-ший арлӀарла, 2027-гӀа шу тӀакхачале 18, 6 эзар кв.метрага кхоачаш таханарча ханага хьежжа дола цӀенош да цига хьалдотта лерхӀаш», – йоах тхога бенача хоамо.

Белгалде деза, цу оагӀонцарча къахьегамхоша

Магаса, Шолжа кхален моттигашчара агломераце хӀама къоастадеш, из болх кӀоарга уйла еш, деррига теркаме лоацаш вӀашагӀбеллалга. Республикерча моттигий хьал тоа-

деш бола боккха болх ба из.

«Берий бешамаш, ишколаш, поликлиника йоацаш, проекто чулоац шахьаре-ра культуран цӀа – кхетаче-наш дӀакхухьаш, кхоллама

оагӀонцара балхаш доаржа-

деш йола моттиг», – дийцар тха газетага.

Беррига болх чакхбаьлча, бахархой дог гӀоздоаккхаш хургья уж моттигаш.

Курски областе гӀо дахьийтар вай мехкара

Аькхенаькъан Марем

Курски областе баха-ча наха 20 тонн совгӀа хӀамаш яхьийтар вай мехкара. Мехкадаь зарбан болх лелабера-ша белгалдечох, ваха-ре хӀара дийнахьа эшаш йола хӀамаш я яьшкашка йоахкараш.

Уж хӀамаш кийчъяра, дӀаяхьийтара болх шоашта дӀатӀаийцар мехкарча министрствоша, муниципаль-ни моттигаша, иштта кхыба-раша.

Хьаллаьцар из беркате гӀулакх мехкарча бахархо-ша а, иштта шоай оагӀонцара болх кхоачашбеш хилар МЧС болхлой. ГӀо дар цу тӀа соцаш дац. Цун тӀехьа араяьлар Донецки областе хӀамаш ийца йода машин. 20 тонн гаргга цӀена хий ди-хьар цигарча бахархошта.

«Халача хьале эттача мехкашта новкъостал лоат-тадар дӀахо дӀахьош да вай. «Аьрзи» яхача вай лоаман лагере салаӀа Курски обла-стера 50 бер тӀаийцар дукха ха йоацаш; хӀаьта тахан гет-тара гӀо эшарашта лаьрхӀа хӀамаш йояхьийтар», - бел-галдир вай мехкадас Ке-ламатанаькъан Махьмуд-Ӏаьлас.

Мехкада: Цу унзарча дийнахьа вахар мел хаьдараш дагабоагӀа тахан

Аькхенаькъан Марем

Наьсарерча РОВД йолча моттигӀа доккха зулам тӀадена 16 шу дизарца, мехкахош-ка кьамаьл дир республикан кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Ӏаьлас. Зуламхоша тӀаденача доккхача хатара юкье 25 сага вахар хаьдар.

Мехкадас белгалдир, бокъо-наш, нийсхо лораеш латтараш деналца духьалъэттабечаре, цу дийнахьа кхы а дукхагӀча наьха вахар хада тарлуш дар, аьнна. Мехка кулгалхочо бел-галдир, вай кьамо дукха хата-раш лайнилга; 2004-ча шера Наьсаре зуламхой чухьийлха-ча, дукхача адама вахар хоа-

дадеш долча хатарга кхоачаш.

«Воча хӀаман духьалара низ чӀоагӀбеш хилар уж дер-рига хатараш. Тахан вайна гуш да, кхерамзлен хьал лор-адеш, воча хӀаман наькъаш тедаш, лаьтгача яхь йолча, де-налах бизза болча кьонгашка гӀолла мехка машар, барт эт-талга», - аьлар вай мехкадас.

Цу унзарча дийнахьа лийга-рий цӀераш массахана вай де-гашка яхаргья; цар гойгача де-налах, майралах тӀехьенгара тӀехьенга кхоачаш дувцаргда мехка. «Уж нах цӀаккха биц ца беш, машар, паргӀато эгга-ра лоархӀамергӀа дола хӀамаш долга кхетадеш, даха деза-вай», - тӀатехар цо.

СССР Турпалхочунна Эмиров Валентина сийленг оттадир

Аькхенаькъан Марем

Советски Союза Турпал, лёт-чик хиннача Эмиров Вален-тина оттадаь сийленг хьа-деллаш, кхетаче хилар Да-бе-Юртгарча Кьилбаседа-Кав-каза доагора-энергетически колледже. Цига дакьа лоа-цаш вар вай мехкада Кела-

матанаькъан Махьмуд-Ӏаьла, Селий мехкара кулгалхо Ме-ликов Сергей.

Даьхе лораеш лаьтгача тур-пала хетадаь сийленг отта-дар Россее герзашщарча низех йолча Министерствон про-граммага гӀолла кхоачашдир. 2023-ча шера болабеннабар из

болх. Сийленг кьаьстта цу до-азон тӀа оттадара бахьан Эми-ров Валентин Дабе-Юртара МТС хиннача моттиге кхел-ха хиларца дувзаденна да. Чу-ранаькъан Т. цӀи лелаеш йола колледж тахан цу моттиге я.

«Советски Союза Турпал-хочун истори вай ши мохк вӀашкаозаш да. МагӀалбика

кхалерча Дабе-Юрта чӀоагӀдир цун тӀема истори. 1942-ча шера тов бетта сигала моастагӀчунна духьала дов-деш, вахар хаьдар Эмиров Ва-лентина», - белгалдир вай мех-кадас.

Меликов Сергейс гулбенна-рашта дийцар турпала тӀема наькъах. «Даьхенцара безам

боккха болаш, шоай синош ца кходеш, лаьтта турпалаш ба уж. Кхерам яхача деша-га шоаш юха ца тохийташ, моастагӀа вай лаьтгашкара эькхавеш, доккха денал гой-таш духьаллаьтгаб вай кьон-гаш. ТӀехьено тӀехьенга телаш, бӀаьшерашка дахаргдола док-кха истори да из», - аьлар Селий мехкарча кулгалхочо.

Из лоархӀамере кхетаче дӀахьоча баьхка бар Ӏаьдала болхлой, «МагӀалбик» яхача тӀема ханашка дайнараш хьалехача тоабан доакъаш-хой, «Кьона эскархой» яхача оагӀонца кьахьегараш, иштта Эмиров Валентина юртхо вола Россее Турпал Набиев Энвер.

Экстремизм яхача доккхача зулама духьалара кхетаче дІайихьар Шолжа-Шахьаре

Аькхенаькъан Марем

Терроризм, экстремизм
яхача доккхача зуламаш-
та духьалара, цхьан ис-
тола гонахьара кхетаче
дІайихьар Шолжа-Шахьаре.
Цу гІулакха хьалхазттар -
къаман бувзамахи, полити-
кахи, хоамеи йола Мини-
стерство.

Шахьара даь гІонча вар кхе-
таче дакъа лоацаш, иштта ад-
министраце, прокуратуран
болхлой, дийша нах. Кхетаче
дийцар къонача тІехьенца, цу
зуламех из лораеш бола болх
дІакхяхьарах, къаман, шоашта
накъадаргдолча, пайдане хург-
долча гІулакхашта юкъе уж чу-
лацарах.

Иштта теркаме лаьцар, ба-
хархой цу оагІонца дувзаденна-
рех бола кхетам лакхбеш йола
кхетаченаш дІакхяхьар, цхьа-
на дІахьоча балхаца цу вонна
духьала къовсам лоаттабарах
дола дешаш.

АЗС даьна 330 эзар сом гІод техар

Султиганаькъан Йоакъап

Илдарха-ГІалий тІарча
прокурора баьча социа-
лах, машинашта доа-
гор чудувттача моттига
даьна 330 эзар сом гІод
техар. Бахьан - цІерца
дувзаденна кхерам-
злен хьал боагІача бо-
араме цахилар. Из хоам
«Сердалога» бир Іаьдала
болхлоша.

«ЦІерцарча кхерамзлен
хьалах йола бокьонаш лора-
еш воацаш, болх дІахьош ва
шахьарера доагор чудувт-
та моттиг лелаю саг. «Про-
нефть» яхача ООО оагІон
къахьегамхоша шой болх
баьб, кхоачамбоацараш
юкъе долаш. Кхерамзлен
хьалаца дувзаденна пла-
каташ, иштта цу доазон тІа
лораде дезараш белгалдеш
дола хьаракаш дацар цига», -
йоах тхога кхаьчача хоамо.
Иштта цига теркалдир кхы-
дола кхоачамбоацараш а.
Цу моттига доал дераша
цІерцарча кхерамзлен хьа-
лаца дувзаденнараш шаьр-
деш бола болх Іомабаьбац,
цІи яьлча эшаш дола улгаш,
царца хила деза гІирсаш до-
ацаш да, цІи йоаеш тохача
хІамай а ха чакхьаьннаяр.
Уж деррига ГІалаташ теркаме
лаьца, шахьарерча проку-
рора ши гІулакх хьадийллар
юридически оагІорахьара цу
моттига доал дечунна ду-
хьала. 330 эзар сом гІод
техар цунна.

СВО ветераний могашал меттаоттаеш йола программа я мехка дІахьош

Аькхенаькъан Марем

СВО доакъашхой могашал
меттаоттаяра тІехьа, мах бо-
ацаш санаторни-курортни
дарба де цар аьттув хургбо-
лаш, программа я Россе Ва-
хара ганза вай мехка йоар-
жаеш. Шу доладелча денз,
мехкарча цу оагІонцарча 12
моттиге шоай могашал мет-

таоттае йиш йолаш хургба
бІухой.

Мехкадаь зарбан болх ле-
лабераша белгалдечох, хІара
бІухочун дегІа хьал теркал-
деш, хьахержача программа-
га гІолла дарба деш хургба
уж. Иштта цу моттигашка дер-
ригача дегІа унахцІенон хьал
малагІача боараме да хьожаш

чакхбоахаргба уж. Къаьстта
йоккха терко ергя Россе Тур-
палашта, 1 группа залапхошта,
аргІа хьакхачарга ца хьежаш
чакхбала аьттув ба цар.

Белгалде деза, санаторни-
курортни дарба кхаь кІирага
кхоачаш хила йиш йолга,
иштта цу программага гІолла
чакхвала йиш хургья хІара
шера. ХІара сага дарба деш йо-

аккха ха лораша оттадаьчунга
хьежжа хургья.

«Даьхе лораеш лаьтта-
ча наха эшар Іалашдеш, цар
гІулакхага хьожаш хила деза
вай тахан. ХІара ветерана
ханнахьа, боагІача боараме
гІо лоаттаде деза!» - белгал-
дир ший вахара оагІонашка
мехкадас Келаматанаькъан
Махьмуд-Іаьлас.

Тока оагІонцара лоархІаме моттигаш тоаеш боахк мехка

Аькхенаькъан Марем

Лоаман моттигашка гІолла
чакхйоалаш йола «Котиева –
Первомайская» яха 35 Кв йола
тока саьрг хувцаш ба тахан цу
оагІонцара болхлой. Галаш-
кара, Мужечара, Оалкамара,
ДабттагІара тока хьал меттаот-
тадеш хургба из болх.

Хьалхара балхаш карарча
хана чакхдаьха баьннаб цига: 7,5
км дІоахал дола керда моттиг
вІашагІьеллай, 63 аьшка бІоагІа
бергІа 23 км кхоачаш тока саьр-
гаш чудаьхкад. Эса лакхе гІолла
долхаш хинна тока саьргаш ци-
гара кхычахьа дІадехьадаьхад,

догІаш латтача хана хулаш бола
кхерам юстарбаккхар духьа.
ДІахо кхы а 93 бІоагІа хувца
беза, 45 км кхоачаш саьргаш
хувца деза, иштта 22 км ди дет-
таш, тІоа сегача хана тока саьр-
гаш лорадеш бола трос хувца
беза.

Вай мехкадас Келаматанаь-
къан Махьмуд-Іаьлас белгалдир,
цу моттигашкара токацара хьал
тоаде, аьнна. Цхьаккха кхерам
юкъе боацаш, нийсача кІийлен
тІа давккха хила деза дерри-
га, вай Мехкадас теркалдечох.
«Къаьстта лоархІаме я из проект
ДабттагІарча моттигашта, хІана
аьлча дукха архитектуран, архе-
ологически моттигаш я цига».

Белгалде деза, из лоархІаме
болх федеральни оагІоно гІо деш
дІахьош болга. 595 млн сом руз-
къа да цу балхо дІалаьцар. 2026-
ча шерарча аьтинга бетта чак-

хбаккха лерхІ беррига болх.
Из тока оагІув 1962-ча шера
вІашагІьеллай, цунга хьежжа,
дукха хана денз хувцамаш де де-
зача хьале эттаяр.

Керда гІашлой наькъаш дехкаш, бордюраш увттаеш ба Наьсаре

Султиганаькъан Йоакъап

тхогарча хоамо.

Керда гІашлой наькъаш
дехкаш, бордюраш увт-
таеш болх ба, Наьсаре
дІаболабаь. Из хоам «Сер-
далога» шахьара админи-
страце бир. «Шахьарерча
Сулейменовна оалача ураме
кІалхара кІийле нийсьеш,
гІашлой наькъашка тохаш
йола плитка Іоюллаш
боахк карарча хана», - йоах

Бахархошта паргІато еш
хургба из никь, тоабаь баьл-
ча. Шахьара дас Оздой Рус-
лана, цун тІехьа латтача
тоабо йоккха терко лоаттаю
цу балха, шахьара куц ма
хулла тоаде, хозде гІерташ.

Наьсарерча бахархош-
та, хьаьнашта паргІатаргІа
хургйолоаш, дІахьош боккха
болх ба из.

ХІама тоадалар

Илдарха-ГІалий тІа, Берда-Юрта керда хий чудуллаьргда

Курскенаькъан ИбрахІим

Илдарха-ГІалий тІарча, Берда-Юртарча бахархой хин оагІонцара хьал кастта хоалуш тоалургда. Цу оагІонца дувзаденнараш тоадарах йолча федеральни проектагІа гІолла, хин гІулакха 174 миллион гаргта ахча хьахьождаьд.

Илдарха-ГІалий тІа болх дІахьоргба 18 километрага хьочача доазон тІа, хІаьта Берда-Юрта 1,4 километр долча доазон тІа хувцамаш дергда. Шинна моттиге 45 эзар совгІа болча бахархой хьал аттача доаккхаш хургба из боккха,

лоархІаме болх.

«Хий чудуллаш болх дІабахьаро дикка аттача доаккхаргда цу оагІонцара бахархой хьал», - белгалдир вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас, цу проектах дувцаш.

Из проект кхоачашьбергйола болхлой кьоастабеш, хоржама болх ба карарча хана мехка дІахьош. Мехка кулгалхой, из болх боагІача боараме дІачакхбаккхара тІехьа, лакха тІахьожам бе лаьрхІа ба. Йиллача хана, тІехдика кхоачашдаь хила деза деррига.

«Вай мехкара хьал тоадара тІехьа баьккха цхьаькха лоархІаме гІа ба из, йоах моттигерча Паччахьалкхен керт-

терча хоамашца. - Проект дІаьхьара балхашца дувзаденнараш гуш хургда».

Илдарха-ГІалий тІара, Берда-Юртарча хин хьал меттадоа-ладар тахан лоархІамеча дек-

харех да. Доккхий кхоачамбо-ацараш юстардахарал совгІа, цу оагІонцара болх кхыча мехкашка дІахо дІабахьара тІехьа а чоагІа лард я из.

Шолжа бердий йистошкара біаь совгІа гали нувхаш гулийр

Султиганаькъан Йоакъап

Эбарга-Юртарча Шолжа берда йистошкара біаь совгІа гали дизза нувхаш гульеш, кьахьийгар цигарча наха. «Россе хиш» яхача Ерригача Россе боламга гІолла дІабихьар из болх. «Сердалога» из хоам Іалама гІулакхех йолча министерствос бир.

«Іалама гІулакхех йолча министерствон болхлоша, иштта кхыбараша дакьа лоацаш дІадихьар кьахьегамаша шоатта. Шолжа берда йистош цІенъеш, 750 метрага кхоачача доазон тІара 119 гали нувхаш гулийр Іаламах дог лазараша», - йоах тхогарча хоам.

Экологаша белгалду, из тайпара болх каст-каста ГІажарий-Юртарча Эса моттигашка дІакхаша безаш хулилга. Салала арабувлача хІама бе доацараша юташ йола нувхаш

галеш диззе араяха езаш хулцига а.

Даггара кхайкадеш латт мехка, Іалама моттигашка, хин йистошка нувхаш ма йоаржае,

шоашта тІехьа кегар буташ дІама аха, яхаш; бакьда, Дала хьаденнача хозача Іаламах дог цалазараш, хІама бе доацараш меттабоагІаш бац.

«Россе хиш» яха болам вай мехка дІахьохьош ба, моллагІа Іалама моттигех дог лазаш вола саг ва цу юкье дакьа лаца йиш йолаш.

Хий цІендеча моттигера болх йиллача ханал хьалха чакхбалла мегаш ба

Аькхенаькъан Марем

БІеха хиш цІендарах йола моттигаш хьалъеш, болх ба мехка дІахьош. Таханарча дийнахьа 48,8%-га кхоачаш кийча я из проект. Йиллача ханага диллача, 5% лакхагІа хул из. Цу гІулакхо хьагойт, оттаяь хиннача ханал кхо бутт хьалхагІа из болх чакхбаргболга. «Сердалога» из хоам бир мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Массехк оагІонцара балхаш чакхдаьхад, ер шу доладелча денз. Хица, канализац-ца, тока оагІонца дувзаденнараш кхоачашде гІерташ боаккцига карарча хана.

20 км кхоачаш хургьа ка-

нализаце коллектор. Белгалде деза, из моттиг Шолжа-Шахьарца, Илдарха-ГІалийца, Эбарга-Юртаца дувзаденна кхоачамбоацараш меттадоа-ладеш хургйолга.

Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас бел-

галдир, цу проекто кхаь моттигерча бахархой хьал аттача доаккхаргхилар.

«Кердача моттига меттадоаладергда Илдарха-ГІалий тІара, Шолжа-Шахьарера, Эбарга-Юртарча экологехьала-ца дувзаденнараш, иштта хин

хьал», - аьлар Мехкадас.

Иштта республикан Кулгалхочо хьоахадир, из моттигий ханнахьа болх бе йола-лургйолга. 5,1 млрд сом ахча дІалоацаш йолча моттига болх 2022-2027 шераш чулоацаш ба.

Курьераш да тхо, яхаш, нах Іехабеш хиннараш лохаш да Іаьдал

Султиганаькъан Йоакъап

Курьерски гІулакха а почта а болхлой да тхо, аьнна, Іехаяь, кхалса-гагара ахча дихьараш лохаш ба мехкарча полице болхлоша. Из хоам «Сердалога» бир Іаьдала болхлоша.

«МВД болхлой болча латкьа енача мехкарча яхархочо дийцачох, «WhatsApp», «Telegram» оагІонашка гІолла цунца бувзама баьнна, курьерски гІулакха, почта декхара ш кхоачашду болхлой да тхо, аьнна, из Іехаяь, микрозайм цунга чудалийт-та, шоай номер тІа цунга ахча дІатІатассийта, байна дІабаьннаб зуламхой», - йоах тхога бенача хоам.

Ахча бекхьаьчача зуламхоша цу миноте бувзам хьоадабаьб. Полици уж лохаш болх дІахьош я. Белгалде деза, из тайпара тийшаболх бахархошца хІара денна хІана бац аьнна нийслулга.

Іаьдала болхлоша даггара кхайкарал деш хьадоагІа, боккьал а ма теша малашб ца ховча нахах, ма Іехадайтта шоаш, яхаш, бакьда моллагІа хІамах атта тешаш бараш дукхагІа хулаш латт.

МВД кьахьегамхоша дехар ду массаза санна, боккьал а фийла хила, интернетерча малашб ца ховча нахацара йохкар, эцар дита! Цхьаккха сага ахча дІатІа ма тувса, шоай карта номераш дІа ма ала! Уйла е оашош моллагІа хІама хьадилехь!

МагІалбикера Крупскаяй цІерах болча урама хьал тоадир

Султиганаькъан Йоакъап

Кердача куца тІа боа-лабаьча МагІалбикерча Крупскаяй цІерах болча урам тІа, хІанз паргІатагІа хургьа. Из хоам «Сердалога» бир цигарча мзре.

«Цу урама хьал тоадарга бахархоша сатувса дукха ха яр; хІаьта хІанз, шахьара дас Галай Мусас тІадилла, 200 метрага кхоачача урама доазон тІа керда асфальт Іобиллар», - йоах тхога бенача хоам.

Белгалде деза, иштта болх дІабахьаро деша, балха ухарий, иштта берригача бахархой хьал паргІатагІа делга.

ВИЧ лазарца
бувзабеннача
кхерамах дувц
бахархошка
«АнтиСПИД»
МОТТИГО

Галой Муса

СПИДа духьала, иштта кхыдолча инфекционни лазарашта духьала кьовсам лоаттабеча цу оаглонцарча болхлоша, ВИЧ-инфекцех адам лорадара тлехьа баннерий болх боаржабу тахан.

Наькъа йистошкарча баннераша наха хьалхадоех, СПИД малхбузен моттигаша гойтача киношкара кхерам боссабар хинна ца леш, бокьонца лоравала везаш, тахан наьха вахар толхадеш хлама долга. Мехкарча шахьара, юртарча ялх моттиге хьалдийттад йоазош 10-га кхоачаш.

Эггара дукхагIа нах дIа-хьа ухаш йола моттигаш хержа, дIахьош ба из болх. Тахан вайх хIаране кхетаде деза, СПИД яхар сага вахерера сердал йоаеш, дуккхача наха юкье зулам доаржадеш у долга.

Иштта цу моттиго аракецийтад ВИЧ яхар фуд двцаш дола буклеташ, бесаш дола листаш.

Кердача
дарбанга гIолла
унахочунна гIо
де аьттув баьлар
вай лорий

Аькхенаькъан Марем

Республикерча кардиологически диспансере вена унахо леткъар; дегIа низ бац ший, цхьаккха хIама хьаде магац шийна, аьнна. УнахцIенон министерстве белгалдечох, дIатIахьежача хоалуш кхы башха хIама деце а, дегIа хьал тешам боацаш долга зийнача лораша чакхваьккхар унахо.

Коронарни синдром яха, геттара сиха дарба дIадахьа деза лазар гучадаьлар лорашта. Сиха оарцагIа ухарий машин хьайийха, Iоахашканаькъан А.О. цIерах йолча мехкарча РКБ дIавигар из. Карарча хана хинначул дикагIа да унахочун хьал, дарба дIахохьош ба лораш. Лораш сов сиха оарцагIбаларах, Давла кьахетамца, Цун низаца ханнахьа дарба доладаь, унахочун хьал кIал ца дита аьттув баьлар.

Културан министерствос, хIамаш эцаш, гIалаташ даьлга гучадаьккхар УФАСо

Галой Муса

Културан гIулакхех йолча министерстве шоай болх дIахьош хиннача мехкарча УФАСа болхлошта гучадаьлар, цхьацца хIамаш эцаш дIабихьача балхаца 36 кхоачамбоацар долга. Из гIулакх Прокуратурага чуденнад, цо хоам барга хьежаш латташ да. «Сердалога» из хоам бир мехкарча УФАСа зарбан болх лелабераша. ДIабихьача балхо гучадаьха кхоачамбоацараш дукха да.

Цу юкье да эцаш хинна културан оаглонцарча балхаца эшаш дола ашарий гIирсаш кхоачама каталогага, балхага, (КТРУ) дувзаденнарашк хьежжа доацилга, иштта миллионаш ахчаш юкье лоацаш оттаяь контракташ, цу оаглонцара болх боаггIача боараме дIа ца хьош, оттаяр.

«Тохкама болх дIахьош гучадаьлар, КТРУ оаглонга хьежжа доацилга ийдаь гIирсаш. Цхьаккха бух боацаш, каталога тIа латташ йоаца хIамаш я ийяьраш, цу оаглонцара Iаьдала бокьо йохаеш», - йоах УФАСа хоама тIа.

Цул совгIа, ахча дIателара гIулакх а яь латта чIоагIо йохаеш да. ХIама хьаййац-чул тIехьагIа, 7 денах латтача хана, ахча дIадала деза аьнна латт контракташка, бакьда, Минкультурас массехказа дохадаьд из хIама, ахча ханнахьа дIа ца луш. Иштта доккхий кхоачамбоацараш да контрактый реестра оаглонца гучадаьннараш. Iаьдала бокьоно (чIоагIо яь пхи ди) кьоастаеш йола ха лаьрхIаяц, телхаяьй массехказа.

УФАСа болхлоша тахан белгалдечох, геттара доккхий кхоачамбоацараш да канттракташ, цу оаглонцара

болх боаггIача боараме дIа ца хьош, оттаяр. Iаьдала бокьонга диллача, 600 эзар сомал лакхагIа ахча юкье-лоацаш конракташ чIоагIье йиш йоацача моттиге, 10, 36 миллион совгIа ахчаш юкь-елоацаш цу оаглонцара болх дIакхихьаб цар. Iаьдало кьоастаяь латтача бокьонга диллача, из вIалла де йиш йолаш дацар.

«ДIабихьача балхо гучадаьхача доккхача кхоачамбо-

ацараша хьагойт, республикерча културан гIулакхех йолча министерствос хIамаш ийеш бола болх доккхий гIалаташ долаш, боаггIача боараме дIацабахьар. Iаьдала болхлоша тахка дезаш, цар соцам бе безаш гIулакх да из», - дийцар мехкарча УФАСа болхлоша.

Республикерча Прокуратуран болхлоша тохкаш латт из гIулакх тахан, цар тIадам оттабергба дIахо де дезачун.

УнахцIенон оаглонцара гIо

ДIа-хьа ухаш йолча лорий машинаша бахархой хьал дикка аттача даьккхад

ГIазданаькъан Ахьмад

Бахархошта лорашкара гIо дIакхачийтара тIехьа кьахьегаш ба тахан Наьсарен кхале. ДIа-хьа ухаш йола лорий машинаш бахьан долаш, гаьнна ядача юр-ташка бахача наьха шоаш бахачара арабовла ца безаш, лорашка чакхбала, могашала хьал тахка аьттув ба тахан.

«Наьсарерча керттерча дарбанчера лораш укх деношка йиъ юртаранах тIайибеш хилар. ГIаьзе-Коарча, Буро кIалхарча, Наьсар-Керттерча, Iалий-Юртарча маьждигашта юхе шоай машин Iооттаяь, цига бахархой унахцIенон хьал тохкаш болх дIабихьар цар», - дийцар «Сердалога» цу оаглонцарча министерстве. Из гIулакх наха чIоагIа атто еш да тахан.

Ций лелара боарам миштаб хьожаш, дегIацара шекар, холестерин юсташ хьежар уж бахархошка. Тайп-тайпарча оагIонашкарча лорашка шоай хьал дIадувца, дIахо кхы чакхбала безий тахка ловш бар нах. УнахцIенон гIулакхех йолча министерстве белгалдечох, из болх чIоагIа лоархIаме ба наха юкьера лазараш гучадахара тIехьа.

ДукхагIа болча нахага ха, ахча хилац шахьарашка ухаш чакхбувлаш лела, хIаьта шоай юрта мах боацаш чакхбала аьттув лу

царна. Цул совгIа, иштта лорий машинаш дIа-хьа ухаш дIахьоча балхага гIолла, моллагIа лазар хIетта хьакхийттача хана гучадаккха йиш я, хIаьта ший ханнахьа гучадаьннача лазара духьалара дарба а гIойле яхьаш да.

Из болх кхы а дикагIа тоабеш, дIахобахьа лерхI вай мехка. Лораша бахархошка дехар ду, шоай юрта иштта машин хьакхьаьчача, дIатIадахе чакхдовла, яхаш. МоллагIа ханага кхьаьча сагхан-ханнахьа лорашка чакхвоалаш, ший дегIа хьал миштад тохкаш хила веза.

Вайх хIаране кхетаде деза, лораш иштта дIа-хьа ухаш хилар боккха аьттув, наха паргIато еш хIама долга. ДукхагIа долча лаза-

рашта хIетта хьакхийттача хана гучадаьлча, саг цох цIенвеш дарба хул. Из чIоагIа лоархIаме да, кьаьстта тахан, дукха лазараш даржача хана.

«Дукха нах ба, шоаш ца-могаш болгах са ца кхувш, шоай дегIа могашал хIара денна эшалуш латтилга ца ховш. ХIаьта вIалла хIама ца лазе а, ханнахьа лорашта тIаводаш хилча, цIаьхха, гучадувлаш дола лазараш кIезигагIа хургдар», - дийцар тха газетага.

Массане кхетаде деза, кхетадеш боацарашта дIахьалхадаккха а деза, хан-ханнахьа ший унахцIенон хьал тохкаш хилар, духхьал иштта оттадаь хIама хинна ца леш, вайна юкьера лазараш ма хулла эшаде, наьха

могашал тоае, аьнна дIахьош боккха, лоархIаме, хIаране хьаллаца беа болх болга.

Са цхьаккха хIама лазац, аьнна, кулг тесса ца леш, шоаш дахача юрта хьабаьккача лорашта тIагIо, яхаш, кхайкарал ду лораша. Сага шийна паргIатагIа еций ший дегIаца цхьаккха лазар доацилга хайча, е долча лазара, гаьна ца доалийташ, ханнахьа дарба де волавелча?

Массане дIа-хьа доаржаде дезаш, хьаллаца дезаш дика гIулакх да из. Балха тIерадувлаш, ха йоаеш, аргIа хьакхачарга хьежаш, дIаьха сахьаташ доадеш, лоранаIарга дагIа дезац шун, из керте а лаьце, шоашта беннача аьттонах пайда эца.

Кхыча паччахьалкхенашкара начлал дола кьонабараш

Оксфордерча эссех йолча яхьашка котъяьлар Дахкилганаькъан Аьсет

Оксфордерча Локка Джона цлерах йолча эссе язъяра яхьашка, котало яккхар вай къаман Бельгийски дешархочо Дахкилганаькъан Аьсета. Европерча Илман оаглонца лакха лоархлаш я уж яхьаш.

«2025 Global ESSAY PRIZE» яхьаш длайихьар Оксфорде, Великобритане болх длахьош йолча Локка Джона институт. Яхьашка дакъа лоацараш философех, исторех, теологех, экономиках эссе язье езаш бар, хлаьта Аьсета хержар философех бола болх. Халкъех бола из болх ингалсий метта язбир вай мехкахочо. Хлара къаман истори дувцаш къахьийгар Аьсета. Дахкилганаькъан Аьсет дика дешаш, лакха начлал долаш йола Брюсселерча (King's InterHing) ингалсий ишкола 12-ча класса дешархо я.

18 шерга кхачанза болча кьонабарий оаглонца дакъа лоацаш яр вай мехкахо. Цихезача университеташка-

ра боккхагIа бола Илманхой бар хлара балха тохкам беш хиннараш. Царна хьалха латташ хиннар - кембриджски философ, доктор Уайт Джейми. Яхьашка кьоастабараш кIоарга кхетам, говзал, хьаькъал долаш хила безаш бар. Цига дакъа лаца ловш, дехар чуденнараш дерригача дунен моттигашкара 63 эзар совгIа саг вар. Плахьожаш хиннараша баьча соцамах, Дахкилганаькъан Аьсет хьалхарча оаглонца белгалбаьннарий шорт-листа юкьейха, Оксфорде, Лондоне хургйолча Илман кхетаче дакъа лаца йийхай, иштта 2025-ча шерарча тов бетта хургдолча лоархIамеча пхьора тIа йийхай.

Малхбоален тохкама оаглонцара говзал караерзае безам болаш, Юхерча Малхбоален къамий культура, метташ Юмадеш я вай мехкахо. Тахан Аьсета ше белгалдечох, лаьрхIачунга кхача аьттув хургболаш; саг массахана къахьегаш, дешаш, тайп-

тайпара говзал шаьрьеш хила веза, тIаккха аттагIа хургда моллагIча толамга кхача. Цу яхьашка дакъа лацар а духхьал коталонга кхача ловш хилар хинна Iац, ший кхетам, низ, говзал тахка, шийна фу могоаргда бIаргаго безам бар цун чIоарIа. Бельге бахаш болча вай къаман наха юкье а юкьарлен оаглонцарча кхетаченашка массахана дакъа лоацаш хьайоарIа из. Франко-ГалгIай тохкама моттиге кьонача тохкама болхлой оаглон юкье чуйоагIаш я Аьсет, дIадахача шера ДжабагIанаькъан Висан-Гире 140 шу дизара хетабаь суртий гойтам длахьош хилар из Брюсселе. Дуккхача кьонабарашта хоза масал да тахан Аьсет. Цо хьагойтар, кхыча паччахьалкхенашкара моттигашка бахаш болча вай къаман кагирхошта юкье лакха начлал дола, вай къам дIадовзийтаргдола нах болга. Дахкилганаькъан Аьсета баьккхача толамо вайна хьахьокх,

хьинаре къахьегаш, тIателла дешаш, ший начлал кIоаргдеш вола саг коталон наькъа гаьна воацилга, из деррига лакхача маьхе долга. ДIахойодача хана а, иштта котьювлаш, беркате-ча хIаман тIехьа аьттув болаш; хьинар, низ эша ца луш; чакхьювлийла вай мехкахо!

Боканаькъан Ийса,
профессор, экономически Илмай доктор, Сорбонна университета тохкама болхло, Франко-ГалгIай тохкама моттига кулгалхо.

Туристически бувзамаш кхолла лерхI вай мехко Санкт- Петербургаца цхьана

Аькхенаькъан Марем

Туризмаца, санаторни хьалаца дувзаденнараш чIоагIдеш; бувзам хотта лерхI вай мехкои Санкт-Петербургои. Цига дIайихьача Бокьонашцарча Гуллама кхетаче дийцар ГалгIайче туристически оаглонца нах ахарах, иштта цу юкье я могошала хьал тоадара туризм а.

Санкт-Петербургерча Россе Вахара ганзо кхьидараш а юкье доладир цига. Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас белгалдир, цу гIулакхо вай курорта хьал моттигашта юкьерча оаглонца дика доаржадерг хилар. Цул совгIа, туристаш дукхагIа чулаттаро болх бе керда моттигаш хулийтаргья мехка, мехкара экономически хьал тоадергда.

«ЛаьрхIар кхоачашдара тIехьа, дика къахьегаргда вай, цхьана пайдане хургйола проекташ йоаржаергья», - белгалдир вай Мехкадас.

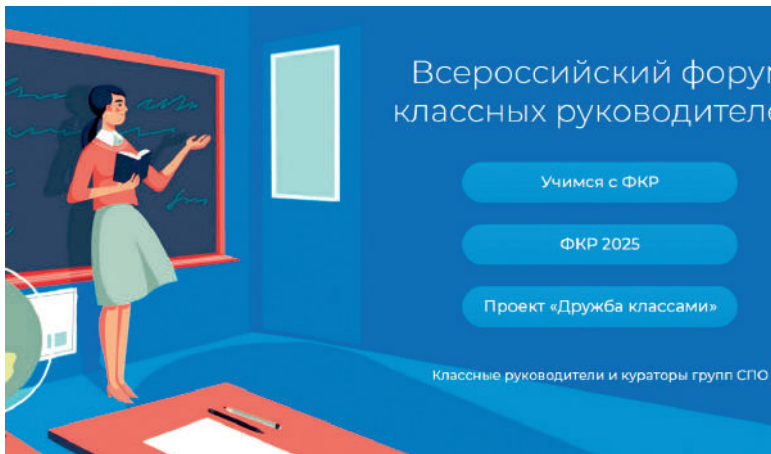
Классай кулгалхой Москверча кхетаче гIоргба вай хьехархой

Аькхенаькъан Марем

Москве длахьоча классай кулгалхой Еригача Россе V-ча кхетаче дакъа лоацаш хургва вай мехкара виь хьехархо. Укх шера цу яхьашка дакъа лаца безам болаш дехар чуденнараш 50 эзар совгIа саг вар.

«Росси» яхача Халкъий моттиге ардара бетта 1-ча денгара 3-ча денга кхаччалца длахьоргйолча кхетаче вай

мохк бовзийташ хургба истори, обществознани хьехаш бола Жаненаькъан Фатима, Котанаькъан Малайк-хан, ингалсий мотт хьехаш йола Гоандалой Зарема, географи хьехаш йола Баркинхой Радимхан. Цу оаглонцарча министерстве белгалдир, уж хьехархой лакхача боараме шоай болх дIабахьарал совгIа, дешархошта нийсагIа, беркатегIа бола никъ хьехаш, цар сакхетам нийсбеш къахьегаш болга.

«Ишколе даха кийчде бер» яха болам дIаболабир мехка

Аькхенаькъан Марем

«Ишколе даха кийчде бер» яха болам ба мехка длахьош. Цун хьалхаэттар ва Паччахьалкхен Думан депутат вола Татренаькъан Муслим. Болам юкьебаьккхаб СВО доакъашхой, вахара хьал хала долча дезалашкарча берашта, иштта дегIа могошал эшаннарашта ишколе баха кийчо еш гIо де.

Г а л и й - Ю р т а р ч а зIамигача дешархошта, эшаш мел болча кхоачамах дизза дола тIормигаш делар. ХIанз шоллагIа шу да цу юртарча культуран цIагIа из болам длахьу. ДIадахача шера 200 совгIа волча де-

шархочоа гIо дир цу беркате-ча боламга гIолла.

Цул совгIа, из гIулакх длахьочар сакьердаме про-

грамма кийчъяьяр берашта лаьрхIа. Кхетаче гулбеннабар дешареи Илмани гIулакхех йолча министер-

ствон болхлой, «ЦаI йола Росси» яхача парте доакъашхой.

Мехкарча 5 эзар совгIа бера ишколе эшаш йола хIамаш лургья

Аькхенаькъан Марем

«Ишколе даха кийчде бер» яха болам ба вай мехка тахан длахьош. СВО доакъашхой дезалашкарча, вахара хьал хала долча дезалашкарча 5 эзар совгIа долча бера эшаш мел бола кхоачам чубола портфелеш лургда.

Мехкадаь зарбан болх лелабераша белгалдечох, из болам хьаллаьцар Паччахьалкхен Думан депутаташа. Мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас белгалдир, ишколе додаш дола хIара бер дешара шерга кийча долаш, дог гIоздаьнна хила дезилга.

«Къаьстта йоккха терко лоаттау укх шера Даьхе лораеш латтача СВО доакъашхой дезалашта. Цар берашта мел эшар Iалашде декхарийла да вай, хIара бера эшачунга хьожаш болх дIабахьа беа», - белгалдир вай Мехкадас.

Гарчакханаькъан Сали

Зама беркате я е яц дув-цаш хилча, наьха вахара хьалаш миштад хьож вай эггара хьалха. Хетаргахьа аьлча, 50 шу хьалха хиннача вай юртий сурташи таханардараши в^лаший юххе Юдаьхкача, йоккха башхало, уж тара ца хулийташ дукха моттигаш кораергяр вайна царна юкье. Цар йиш яр воча оаг^лорахьа хувцаяла, иштта моттигаш а хиннай вай дахача мехка. Б^аьш йола юрташ, хинна моттиг йоацаш, лаьттан юхь т^лара мича яхай ца ховш д^лаяьннай. Цун керттера бахьан да аьнна хет сона, цигарча наьха хинна вахара хьалаш, ла йиш йоацаш, во хинна хилар. Боккхий-бараш байна д^лабаьннаб, кьонабараш цига баха ца ловш кхыча моттигашка, шоашта аьттув лехаш, баха д^лаихаб. Амма дукха я дикача оаг^лорахьа тоалуш хьаяьхка юрташ а, наха еза хеташ, цига баха дагахьа нах чуг^лорташ, цигара боахамаш, лаьтташ маьха дезлуш хьайоаг^лаш хул цу тайпара моттигаш. Царех ца^ я аьнна хет сона таханара Сурхот^е, цхьачар из совбоча йолаш Сурхоград оалцох. Цхьабкха ц^и а я цунна Т^ехьа ч^лоаг^енна лелаш – шоллаг^ла Магадан.

Т^еххьаръяр, аз кхетаде-чох, цига дукха дошув доландаь тиллаяц, цига доккхий боахамаш, нах (цхьабараш) б^аьхий боландаь тиллай; цул совг^ла цу юртар дуккха нах шоай дезал кхаба напaг^ла лаха шийлача мехка ухаш, Магадански областе к^ахьегаш хиннаб. Цу даьк^е са-сай наьна-воша а хиннав аьшкабетона х^ла маш хьаеча Сусумана цеха мастер волаш к^ахьегаш, цу мехка 15 шу а даьккхадар цо. Советски Союз йоххалца арахьа д^лаухаш юар дуккхача дезалаша сискал, цу даьк^е Магадански областе а нийслора уж, цигара алапи лакха хиларах (северни алапи оалаш а хезад сона цох), геттара хьалха пенсе баха йиш хиларах, и. кх. д^л.

Са ханарча наха кхыча тайпара яйнай ювцаш йола юрт, цу хана цох е Магадан а е Ялта а алацар, цига «Кавказа ревьера» яха йоазув т^ладола автобусаш, иномаркаш лелацар х^лара минот массаза йоалача хана. Кен чу кхаччалца а цигара юртарча хьунгахьа а вугаш т^лоникъ бар, вешта аьлча, цхьа ч^лоаг^ла дом ийлуш бола жаг^ла билла бар из. Юрта хьалчубодачун т^ла жаг^ла а бацар, из цига т^лехьаг^ла биллар. Сурхо т^ларча хьунаг^ла бодар тоабьараш цига лаьт-тача эскара салтий бар. Советски Союз йоххалца, т^лема ракеташ лаьттар цу юртарча хьунаг^ла. Бувцаш бола никъ цивилизаце белгало

Беркатеча заман белгалонаш

Сурхот^е ца йовззал эргаяьннай

санна лоарх^лаш бар цу хана. Кен чура хьалволавенна гув т^ла ваьлча, аьрда оаг^лорахьа хьайра яг^лар, еррига бето-нах яь. Д^айхача дийнахьа цунна юхег^лортар ^и лехаш дола жа-доахан, наггахьа саг воаг^лар говра е вира ворда-ца ахьа ялат дахьаш. К^аь-нарча маьждига чу клуб яр, цу чу латтар д^аьха дах-чах даь лоха г^ландаш, хьал-хашка хьокхаргдолча кинон афиша йоаллаш хулар. Саг, к^аьстга бераш, кхера а кхе-рацар цу чу кино хьажа. Цу ханарча ^аьдала ло^ам бар иштта. Гаьна доац-цаш даг^лар т^лехнахьа топ-пар хьаьха, к^ир т^леха го-ринг, цу чу яр юртарча ба-хархой пенси хьаьэца ухаш хинна моттиг, кхыча де-шашща аьлча, почта. Т^аьл-аьлел дехьаваьлча к^аьна-ра тикаш яр. Цар т^ла кхоа-чалора юртарча наьха ваха-ра дика хьалаш, цхьа ишкол цар т^ла ^от^латехача. Бера-ша дешаш йолча моттигех цхьаяраш наьха фусамаш-ка яр. Наьха боахамаш вай Сибре дигале хинна сама-нах даь ц^енош дар, х^лаьта цхьадараш баьш хьадоа-хаш в^лашка а дехкаш, царна т^лехнахьа топпар хьоахаш даь хулар, шоай йоацача та-ронга хьежжа. Бак^да царна юкье дар, цу заманга дил-лача, дика даь ц^енош. Ма-сала, сона дика довзар сай наьна-да мехкахвоаккхаш араваьккха ц^енош. Доккха ши ц^ла, ноанал кийчду мот-тиг, дерригача ц^ен хьал-хашка г^олла ^очакхийоалаш тхов тилла, уй теха, б^лоаг^ий даг^ла уйче яр. Т^айиллар ма-шина кирпичк (черепица) яр. Доккха ков, беш, хьай-башта даь кхий дар. Цу тай-пара дар цу хана хинна дикаг^ла дола боахамаш.

Хин кхоачама лаьрх^ла х^лара коа яьха г^увнаш яр. Уж г^увнаш йоахараш моллаг^ла бола муг^ларера нах бацар, лаьрхх^ла из г^улакх ^омадаь, йоккха говзал йола нах бар. Тахан санна дагадоаг^ла, се з^ламига волча хана Муцолга-наькъан Бийбердий Артаг^ла коа г^ув йоаккхаш г^умке ваьлла. Таханара кагирхой цу тайпарча хьалашка баха башаргбацар. Зама хувцаен-най, цунца хувцаденнад ада-мий вахара хьалаш а. Укха-зи дикадар фуд аьлча, ка-гирхой юрташ ^окхувсаш д^лацаахар, шоаш баха мот-тигаш шоашта еззача тайпа-ра тоа а еш, дай баьха лаьтта деза а лоарх^ламе а хеташ, уж бахаш хиннилга да. Цудухьа йоасса ца луш, ха д^ла мел йода тоалуш хьаяьхкай вай юрташ, цу даьк^е Сурхот^е а.

Г^алг^лай юрташта юкье к^аьнаг^лчарех ца^ йола Сурхот^е маца йиллай дув-цаш, белггала шу хьоаха-даьдац интернета чу, XVIII б^аьшере йиллай аьнна, цох кхоачам баь Йийнаб. Амма юрта истори дика довзаш хиннача Овшанаькъан Ахь-мада Мусас техка хиннад из дош. Ший книжка т^ла «Сурхот^е йиллар» цо аь-ннад: «...Паччахьа низамо лаьтта хьа а хоададаь, вай юрт ^ойилла ха я 1859 шу. 141 шу даьннад (тахан 166 – ^. С.) цу хана денз».

Д^ахо цига нах баха хов-шарах дувцаш, Ахьмада Мусас язду: «Цу хана, цу за-малахьа, х^ланзчул ши б^аь (200) шу совг^ла хьалхаг^ла, лоамара ^оьарабувла нах шо-шоашта хоза хетача ^охувшаш хиннаб. Вай юрт Сурхот^е ^ойилла нах баьхаб цу хана Мурада боарзе, Чори аьле чу, Шийлача хьастага,

Эг^ла Гарс аьле чу, Маг^ла Гарс аьле чу, Эг^ла Эрз аьле чу, Маг^ла Эрз аьле чу, Хьатой боарзашка, ^аьржача дук^ах, Г^орча к^ухьах, Г^апи босе, ^овларга жа лаьттача, К^ир яьхача атаг^ла, Даканаькъан отарашка, Пин ваьхача, Терс ваьхача гувни т^ла, Эг^ла Кен-хой, Маг^ла Кенхой, ^арапха боарзашка, Луркхе дук^аг^ла, Х^удий хьарашка, Б^арахой к^отарашка, Бушанаькъан жа лаьттача... Дукха дика к^онахий баьннаб вай юр-тара. Ц^ихеза к^онах хиннав эггара хьалха укхаза юртда хинна Саьмпе ^ума. Цул т^лехьаг^ла хинна Налгак^он-гий Хьисай Мовсар, Белха-рой Бат^ал-Хьажий Махьти, Хамхой Хьадажк^ий Хьаж-мурд, Налганаькъан Пхьар-чо, Боазарк^а Асбик, Овша-наькъан Газий Элберд...»

Тахан юрт хьав^лашкаеннай, дуккхача тайпай нах в^лаший юх-юхе, лоалаха бах. Итташ тайпаш дах укхаза, шоашка дена дика-во д^ла а дерзадеш, барта долаш, шоай юрт тоа-лургяр, цун сий даргдар а деш. Юрта ши эзар ах эзар гаргга боахам ба, цар чу ^еш, ха йоаккхаш ва 13 722 саг. Куц-сибат вай дувце, йовзар-г^йоацаш ч^лоаг^ла эргаяьннай юрт. Дукха х^лама ца эшшаш

вай шахьарашкардараш санна вахара хьалаш да ук-хаза бахача наха хьакхелла а тахан цар пайда эцаш. Саг цецваргволаш х^лама да ка-рарча хана юрта 5 ишкол я аьлча, царех 4 юк^ера дешар дешаш, 1 ^ис шера дешаш я. Уж ерригаш вай заман про-ектех хьалгьаь а, эшаш мел дола хьалаш чухьа долаш а я: хозача мебелаца ^алашгьаь парг^лата классаш, спорт-зал, актови зал, библиоте-ка, компьютерий класс, лора а лора йиший а фусам, хоза а парг^лата а даар кийчду, из два моттигаш, спортивни ловзарашта лаьрх^ла майдаш, деррига дийца варгвац.

Тамаш йилла хоза а дукха а з^ламига-доккха маьжди-гаш даьд наха шоай ахча, сона ховш 2 хьужаре я, ап-текаш, тайп-тайпара това-раш дохка тикаш. Уж я юрта йистошка а юкье а, наха т^лабаха аьттув хургболаш. Массехк шу да укхаза йок-кха базар хула. Юртал ара-бала ца безаш, бахархой эца йиш я керда дулх, котам, мо-скал, чк^аьра, массе тайпа-ра баьцадаар, барзк^а, кога т^ла ювхаю маьчи – хьаьцарг мел дар долаш да укхаза, цул совг^ла кхычяхьа санна лакха маьхаш а ца дехаш.

Гонахъарча республикаш-кара тлаухаш нах ба цига дукхагIа шоай кхача а барзкъа а дохкараш, моттигерча наха а шоай дезал кхаба хIама хъаде йиш йолаш моттиг я из. Юрта хъаяй мел эша хъалаш дола керда поликлиника, йоккхача шахъар тIа хуларех тара берий беш, керда культуран цIа, автомобилаш тоаю массехк моттиг, тикаш, автозаправкеш, ветераний салIара цIа, къаьстта цIихеза я республике укхазара Лоаман кадетски корпус. Цхъан хана цу чу деша баьгIаца кIанкех тахан халкъа боахаме, тIема гIулакхаца чIоагIа накъабоалаш бола нах хъахиннаб. ХIаьта а юрта чуваллача эггара хъалха теркам тIаозар да моттигерча сийдолча тIемхошта дерIа сийленг. Юртар нах шоай мохк лорабеш хиннаб Граждански, Сийлахъ-боккхача Даьимехка тIемашка, цар дакъа лаьцад Афганистане интернационални декхар кхоачаш-деча, карарча хана латгача СВО. Царна юкъе ба деналмайрал гойташ, шоай синош дIаденнараш, паччахьалкхен доккхий совгIаташ деннараш. Сурхо тIара хиннав Устилганаькъан Мухьмад, Овшанаькъан Илез, Бохтаранаькъан Мухьмад, кхыбараш.

Хъалха хиннарех вIалла тара дац карарча хана СурхотIе ерригача республикаца ювзаш дола асфальт билла, гIармашца, нах сецача моттигашца, кхы мел долча хIаманца Iалашдаь наькъаш. Цар ювз юрт Яндареца, Iаьлий-Юртаца, Галашкенца, Эккажкъонгий-Юртаца, Наьсаренца, и. кх. дI. Нах чIоагIа раьза ба юрта чуваллача тоадаьча тIаьна, оттаяьча светофора. Сел дукха ха йоацаш, вай шахъарашка дацар иштта хъалаш, хиннадале а царна нийса мара.

Укх тIехъарча хана, геттара дерIайоагIаш латт юрташка физкультуреи спорти. ГIалгIай республика хъаяьчул тIехъагIа, эггара хъалхарча арIагIа Сурхо тIа хъайийллар «Сурхо» яха спортивни клуб. Юхъанца цунна кулгал деш а цун болх лерттIа дIаоттабеш а хиннар вар цун хъалхара директор, Олимпийски чемпион, штангист кхеваь Коазой Ибрахим. Цун тхов кIалхалата Юмалуш хиннав Олимпийски чемпион вола Манкенаькъан Назир. Иштта кхыбола цIихеза нах а ба Сурхо тIара овлаш долаш. Царех хиннав иллиалархо, наха чIоагIа езаенна оаз йолаш хинна БIарахой Мустафа, кинорежиссёр хинна Даканаькъан Мухьмад, Советски Союза Турпал Овшанаькъан Руслан, РоссегIорваьнна гIишлонхо Эсенаькъан Хьамзат, ГIалгIай республикан гIорваьнна гIишлонхо, РоссегIоазонхой Союза доакъашхо Матенаькъан Iаббас, дукха хъехар-

хой, ахархой, лораш, кхыбараш.

ЧIоагIа бусалба динах боахкаш нах ба юрта бахараш, хъалха а массаза а хиннаб иштта. Цу хъакъехъа Овшанаькъан Мусас яздаьд: «Лоамара Юъарабоалаш им дилланза хиннача вай даьша укх юрта диллад им, укх юртар бахаб хъалха болхачарца ХъажцIа Овшанаькъан Донда-хъажа, Белхарой БатIал-хъажа, Гаьгенаькъан Терсмайла-Хъажа, Даканаькъан Атабе-хъажа, Муса-хъажа, Элберд-хъажа, Бохтаранаькъан Инаркъа-Хъажа, Оалхазар-хъажа, ИсмаIал-хъажа, Асбик-хъажа, ГIайрбик-хъажа, Налганаькъан Оалхазар-хъажа, ИсмаIал-хъажа, Муса-хъажа, Сосбик-хъажа, БIарахой Iума-хъажа...»

Вай заман чухъа, чIоагIа лоархIаме дош да аьнна хетсона, юкъарча транспортаца дувзаденнар. Дуккхача наьха – Сурхо тIарча бахархой шоай доалахъара машинаш я, царна юкъе до-

ацаш РоссегIа доазол арахъара а автомобилый тайпа хуле тамаш я: «Мерседес», BMW, «Ниссан-патрол», «Хаммер», ерригаш йийца варгвац. Iуйрийна е сайрийна юрта чубоагIаца новкъа ваьлча, хъе цхъа йоккхача шахъара тIаводаш санна хеталу хъона, сов дукха машинаш цига леларах. Интернетта чу цхъан моттиге СурхотIенах шахъар я аьнна яздаьдар. Транспортаца диллача-м ала мегаргда цох шахъар. ХIаьта а юкъарча транспортаца лелаш а дукха нах ба юрта, цхъабараш наьха доалахъарча газелашца лел, вожаш Iаьдала автобусаца. Цу автобуса тIа къахъегаш болча наьха шоай балхах болча бехктокхамах ца хъоадича далац укх тайпарча йоазон тIа. Цхъа доккха бахъан (машин еха е саг венна) ца хилча, рейсах арабаьле, шоай болх цIена хъабеш хъабоагIа Тоачанаькъан Закреи Яхъьаи, цудухъа царна чIоагIа раьза болаш, баркал оалаш

ба нах. Цар шоай ханнахъа балха дIакхоачабу арахъара тIауха хъехархой, юрта балхаш деш бола гIишлонхой, лораш; царех тарра балхара цIаболхараш а къахъийга, кIаьдбенаьчул тIехъагIа ханнахъа шоай фусамашка кхоачабу цар. Дукха ха я цар, кIаьд ца луш, из болх бу. Дукха а тайп-тайпара а автобусаш лелаяьй цу наха, массаза цIена, хатарех хIама доацаш хул цар доал ду транспорт, хIана аьлча шоай ханнахъа (йохарга хъежаш ца лелаш) кулг тох, хъож, тоаю. Цудухъа автобусаца бахача парIатарIа хеташ хул юртар нах, кхыча транспортаца болхачул. Баркал хилда цу водителашта, шоай декхараш Iаьдала дIадеххача тайпара кхоачашдеш хиларах.

Сурхо тIа кхувш йоагIа къона тIехъе. Iаьдало из хъаькъал долаш, дийша йолаш хилийтара дукха рузкъа дIадохийт, мел эша хъалаш хъакхолл. Цудухъа, укх тIехъарча хана, цигарча ишколашка дешаш долча берашта дошо майдилгаш тийннай ишкол тIехдика чакхъаккхарах. Уж дIахо деша ух шоай юрта, республиканна, бIарчча мехка накъабалар духа. Тайп-тайпарча ишколашка дийша баьннараша хержад вахаре шоашта дукхагIа деза наькъаш, царех цалаш лораш, вожаш хъехархой, кхоалагIбараш, юристаш, бухгалтераш хила гIерташ ба. Царех цхъабараш, хIанззе а дийша баьнна, шоай балхаш тIа дIатабахаб, вожаш деша дIабоалаш мара бац. Масала, соахка дошо майдилгаца ишкол яьккха Муцолганаькъан Абукакра Фатима моттигерча (Магасерча) лорий факультете деша а этта, хIанз шоллагIа курсе дIачуаьннай. Цох тарра, бибеча вузашка дешаш бола кагирхой дукха ба Сурхо тIара хъабалар долаш.

СурхотIе Iалама хозача моттиге улл, цу моттиго а дикка хозду юрта куцсубат. Укхазда да гувнаш, довкъаш, ораш, аьлеш, лаьтан кIалхара доагIа хъасташ, долха хиш, хъунаш, даьгIенаш, цонаш, царех тарра кхыдараш. Цхъан хана цигара хъун совгIаташ дахъа Буро тIара Iоухаш эрсий кхалнах хулар, гудоахкаш рюкзакаш а долаш.

ГIалгIай литературе лоархIаме йоазош да СурхотIе хъехаеш. Къаьстта а из юрт йийцай Заьзганаькъан Бахъаудина «Турпала вахарцара иийс ди» яхача повесть тIа, Дахкилга-наькъан Ибрахим «Куке денал» яхача дувцар тIа, кхычар тIа. ТIехъа тIайоагIаца хана а цох дукха дикадар хазарга сатувс аз.

Сурташ тIа: 1. Сурхо тIара маьждиг. 2. Юртар №1 йола ишкол. 3. Ветераний цIа. 4. БатIал-хъажий зерат.

Мартазанаькъан Тимура хетабаь гойтам хилар Москве

Аькхенаькъан Марем

Къаман суртанча волча Мартазанаькъан Тимура 50 шу дизара хетабаь гойтам хьабийллар РФ Юькарча палате. Цига гулбенабар ГалгГайчен массазара викал Малсаганаькъан Мухьмад, цун балхановкъостий, студенташ.

Хьажархошта хьокха оттадаьд цо кхелла говза, тайп-тайпарча ханашкара лоаман моттигаш, иштта кхьйола хозаленаш гойташ дола сурташ.

Цу гойтама керттера декхар Мартазанаькъан Тимура балхаш мел дукха хIама чулоацаш, моллагIча сага дог тохадолиташ, говза кхеллалга дIагойтар да.

Галашкара культуран ЦIа тоаду балхаш чакхдаьлар

Аькхенаькъан Марем

Галашкара культуран ЦIа йиллача ханал хьалха тоадаь даьлар. «Дезал» яхача къаман проекта «Дезалера лоархIамедараши культураца дувзаденнараши» яхача оагIонга гIолла дIабихьар из болх.

Из хоам «Сердалога» бир Мехкадаь зарбан болх лелабераша. Боккха болх ба цига чакхбаьккхар. КIалхара кIийле хийцай, тховнаш тоадаьд; хица, токаца, йIовхалца дувзаденнараш кердадаьхад. Иштта, шоай болх дIабахьа мел эшаш бола кхоачам кхаьчаб царга.

Мехкадас цу балхаш дувцаш белгалдир: «Цигара хувцамаш духьхала гIишлон хьал меттадоаладарца дувзаденна Iац, моллагIча ханага кхаьчача бахархой хьал аттача доаккхаш, берий вахар хувцаш, лоархIаме болх ба из».

Культураца дувзаденнарах йола Президентски ганза фусам хьайийллар вай мехка

ГIазданаькъан Ахьмад

Кьилбаседа Кавказа доазон тIа шоллагIа йола, культуран оагIонцара Президентски ганза фусам хьайийллар вай мехка. Росс 27-гIа я из. Цо хьагойт моттигера культуран оагIонцарча проектий гIулакх дикка даржаш латилга. «Са бизнес» яхача Наьсарерча моттиге дIайихьача цу кхетаче даьта лоацаш бар культуран оагIонцара лоархIаме болхлой, хьаьший. Царна юкье вар культуран гIулакхех йолча Президентски ганза кулгал деш вола Карманов Роман, мехкарча Паччахьалкхенна хьалха латта Слестенин Владимир.

«Кхоллама оагIонца кьахьегаш барашта, проекташ йоаржаеца гIо деш хургья керда фусам. Цу оагIонцара шоай кхетам лакхбе, цхьаццIа хIама Iомаде аьттув хургба цига НКО болхлой, бизнесмений, мехкарча тайп-тайпарча моттигий доакьашхой. Республикара культураца дувзаденнараш тоадара тIехьа боккха аьттув ба из. ГалгIай мех-

карча Паччахьалкхени Президентски ганза юкьева бувзам чIоагIбеш дола гIулакх аьтинга бетта дIайихьача Петербургски къамашта юкьева экономически кхетаче чакхдаьккхар», - дийцар «Сердалога» мехкарча Паччахьалкхене.

Мехка тахан хьадаьннараш доаржадеш болх дIабахьара тIехьа лоархIаме моттиг дIалоацаш да мехка ПФКИ фусам хьаеллар. Культуран, кхоллама вахаре лаьрхIараш кхоачашдара тIехьа гранташ тергья ганзо. Федеральни оагIонца хьаллоацаргья хIанз

мехкара проекташ.

Гранташ эцаш чудала дезача дехара болх а аттача баьккхаб царна. Мехкарча начIал дарашта хьалхашка керда, доккхий наькъаш хьадийллар тахан, хIаьта из геттара лоархIаме да цхьаццIа хIама чакхдаккха ловрашта.

Мехкара ишколаш, берий бешамаш тоаеш бола болх йистебоалаш латт

Аькхенаькъан Марем

95%-га кхоачаш баь баьннаб мехкара ишколаш, берий бешамаш тоаеш бола болх. Из хоам «Сердалога» бир мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Яндарера №3 йола, Аршты яхача лоаман юртара, Эбарга-Юртар №2 йола ишколаш тоаяь яьннай. Кхьйолча мот-

тигашкара болх а чакхбаьнна бала боалл.

Наьсарера №10 йола берий беш 90%-га кхоачаш кийча я. Карарча хана спортзалера, кхача кийчбеча моттигера балхаш ду.

Наьсарерча №9 йолча ишколера болх 85%-га кхоачаш баьннаб. Карарча хана токаца, кхерамзлен хьалаца дувзаденнараш меттадоаладеш боакх цига. Болх дIахьош латт Долакха-

Юртарча СОШ-ДС №2, иштта Наьсарера, Илдарха-ГIалий тIара берий бешамаш тоаеш латт. Наьсарера №5 йола берий беш зIамига хьаьший тIаэца кийча я.

Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Iаьлас белгалдир, дешара моттигаш тоаеш бола болх мехка хIара шера дикка тоалуш латтилга.

«Болх боагIгIаца боараме дIахьош хиларах, дикка гаь-

надаьннад вай, дешара шу долалуча дийнахьа еррига моттигаш кийча хургья дешархой тIаэца. Кердача куца тIа йоалаяь, хоза тоаяь латтача ишколашка, берий бешамашка дIахьош йола ха берий дегашта тоам беш хургья аьнна хет», - белгалдир вай Мехкадас.

ТIадоагIаца шера дIаболабелерхI МагIалбикера гимнази, йиь берий беш тоаеш бола боккха болх.

Тайп-тайпара хьармакхаш дIадогIа лерхI Магаса моттигашка

Султиганаькъан Йоакъап

**Зизашца моттигаш то-
аярах йолча проекта-
га гIолла, геттара хоза
лоархIаш дола хьармак-
хаш дIадогIа лерхI Мага-
са моттигашка. Из хоам
«Сердалога» бир шахъа-
ра администраце.**

«Шахъара даь декха-
раш кхоачашдеш волча Тий-
марзанаькъан Мусас хьалха
белгалдир, шахъара мотти-
гашка 5 эзар совгIа хьармакх
дIадогIаш болх дIабахъа
беза, аьнна.

ДIадогIа лаьрхIаца зи-
зашта юкье да флорибунда,
чайна-вIашагIьздаь, плети-
сти, паркера шраб яха хьар-
макхаш. Ленинградски об-
ластерча Ломоносовски кха-
лера хьачуденад уж вайцига.
Мехкадаь Администраце-
на духьаларча доазон тIара
моттигаш дIалоацаргья цар.
Тайп-тайпарча зизаша гет-
тара хоза куц кхолларгда
цу моттигашка. Бахархой,
иштта шахъаре тIалаттача
хьаьший бIарг гIадбугаш
хургья, аьнна, хет из хозал.

Шахъаре нувхаш йоаржаечар гIод такха дийзар Наьсаре

Султиганаькъан Йоакъап

**Шахъара администра-
тивни комиссе кхета-
че дIайихьар Наьсаре. Из
хоам «Сердалога» бир
мэре.**

«Кхо моттиг
гIалатбаьннараш нийсбалара
тIахьехаш яр, хIаьта кхьйолча
моттигий гIулакх гIод тохаш
кьоастадир. Цхьаццабараш-
та шолха, кхолха техар гIод;
хIана аьлча, массехказлагIа
из хIама леладеш боландаь»,
- йоах тхога бенача хоамо.

Шахъара куц толха-
деш, дага мел дехача нув-
хаш Ioувттаерашта хьалха-
даьккхар; нувхаш цу гIулакха
кьоастаь йолча моттиге
дIакхухьаргйолаш чIоагIo е,
аьнна.

Бахархошта дийцар болх
беча моттигашкара ло-
стам лорабар хIаране дек-
хар долга. Шахъара кул-
галхоша массахана, лакха
тIахьожам лоаттабеш, тер-
калдергдолаш хIама да из,
гIалатбаьннараша шоашта
доагIа гIод а токхаргда.

Хьаькъале уйла, говза мотт

Мехкарча тайп-тайпарча моттигий куц тоаде мегаргдар
хозача байташца

Султиганаькъан Йоакъап

**Цхьацца долча дешаш-
ка дукха хIама духьалъот-
тийташ, дукха хIама хоа-
долийташ низи говзали ху-
лилга зийнад вай. Из дика
довз вай мехкарча дешаш
барашта е моллагIча дунен
кхьйолча моттигашка.**

Литературацара безам
бувца велча боккха, кIоарга
хул, из дешаш, цун наькъаш
довзаш барашта дика хов-
ргда со фу ала гIерт. Хийла
йоккха йоацача байтаца
дукха хIама дIаала йиш я...
Шахъарерча, юртарча ура-
мий моттигашка иштта
хIама зийча дега цхьа тоам
хул-кх, дуккхача хIаман
уйла яйт.

ХIара дийнахъа дIа-хъа
ухараша Наьсарерча е кхьй-
олча шахъарашкарча ура-
машка хьалийитта йоакха
вахарца, спортаца, экономи-
каца, тIемца ювзаеннача те-
машта хетаяь баннераш зув.
Доккха сурти цхьа доккха
доаца йоазуви хул из. Сага
сакхетамга диллача, тахан
эшаш пайда беши хIамаш
да уж.

Хеталу, дика хургдар-кх
иштта цхьа пайдане долча
книжкашта, къаман класси-
кий йоазошта, вай байтан-
чашта, йоазонхошта рекла-
ма йича, аьнна... Шоай йоа-
зошка цар гучайоалийташ
йола хьаькъале, говза уйлаш
наха дукха хIама хьехаш, гу-
чадоаккхаш я тахан. Даиман
телефонашка боахкарашта,
цхьацца пайданедараш зе,
теркалде ха йоацарашта ма
дика а хургдар из. ХIаьта цу
юкье эггара лоархIамедар:
байташ, калам харжа дезар
комисси яц, цу дерригне

кIоаргал, маIан боагIаца
боараме довзараш, кхетаде
говзал яраш ба.

Тахан вай дувцар фуд
аьлча... Масала, дуккха-
ча квартирех латта цIа
да кораш, наIараш йоа-
цаш, вайна массанена езаш
йолча произведене тIара
хьаькьоаастадаь дешаш, биъ
мугI метр долча алапашца
яздаь латташ. Масала, Ян-
данаькъан Жамалдий, Чах-
кенаькъан СаIида, Боканаь-
къан Ахьмада, Хьоашала-
наькъан Iаьлий е кхьболча
йоазонхой балхаш хила йиш
я цига.

Цу юкье иштта хила
йиш я Толстой Лева, Пуш-
кин Александра, Гамзатов
Расула, Айтматов Чинги-
за книжкаш тIара дешаш.
Уйла яйташ дола дешаш, хо-
амаш шоай бIаргашта ду-
хьала каст-каста нийслуш
хилча, къамаьла юкье а
хозагIа дола дешаш доаладе
гIертаргба нах. Цунга хьеж-
жа, кIезигагIа гIийбат деш,
вIашкалувш хургба.

Цихезача йоазонхой, сур-
танчий, байтанчий кхолла-
ма наькъаш довза чам хул
наьха. Цул совгIа, книжкаш
деша а волалу саг, царца-
ра безам сомабаьле. ХIара
шера вай мехка чубоала-
раш дукха туристаш ба. Та-
машийна дола Iалам, уж
цецбоахаш йола гIалаш, ло-
аман моттигаш гойтарал
совгIа, ГалгIайче таханарча
заманга хьежжа ший никъ
дIахьош бола мохк болга,
укхаза лакха начIал дола
байтанчаш, кхьбола кхол-
лама болхлой болга хоадо-
лийтаргда вай.

24 сахьатах латтача хана
цахаддаш тайп-тайпара хо-
амаш кердадувлача, хийла

цхьавар сакхетам чура вак-
кхар кхерам болча долха-
чарна, доагIачарна юкье
иштта гуш дола хIама пайда
беш хургдецарий?!. ДукхагIа
мел бола нах тахан интерне-
та оагIонашка оттадаьраш-
ца дега салоIам беш бах,
царна дагадохац книжка,
газет, журнал деша. Цхьак-
кха пайда беш доаца сери-
алаш, латаш, нах унзарбоа-
хаш долча киношка хьежаш
денеш дIакхухь цхьабара-
ша.

Цу дерригнена юкье кхий-
нача къонабараша сурта
юхерча моттиге цхьац-
ца дешаш язду шоашкара,
шоай уйла йоаржаеш. Ма-
сала, цхьан кагирхой кафе
пена тIа е гаража тIа яздаь
латтача «Шаберга чу хIама
цахилар-м иштта лоархIаме
дац, лоархIаме да хьона цох
хетар» яхача дешаша, хьай
кара хIама доацаш, велакъ-
ажийт хьо.

Мичча беса дале а,
кIезига велавалара моттиг
юташ хила деза вай ваха-
ре, хIана аьлча иштта хуле,
цхьа сагота, гIайгIане хе-
таргьяц вайна. ХIаьта наха
юкье вай доаржаде дезараш
лакха начIал долча йоазон-
хой говза яздаь книжкаш
да. Царга гIолла сага дукха
хIама Iомаду ший вахаре,
хийла дуненга кхыча тайпа-
ра хьежа волалу цхьа «хьаь-
къал» дола книжка дийша
саг.

Ший оамалашца, уйлаш-
ца дукха хIама нийсде, ди-
кача оагIорахъа хувца тарлу
дика яздаь книжка дийша-
чо. Иштта бола нах дукхагIа
мел хул, дикагIа хургда вай
вахар. Массехк шу хьалха,
Магасе дIадоладир книж-
каш дIа-хъа хувцаш дола

гIулакх. Ма дарра аьлча,
чIоагIа пайдане хIама хилар
цох.

Вай къаман юкье мас-
сахана хиннаб книжкаш
дешаш, царцара бувзам
лаьрххIа лакха лелабеш
бола нах, хIаьта цу гIулакхо
дикка тоадир из. Таханарча
деней уйла еш санна, кхоа-
нара вахар а мишта хургда-
хьогI, аьнна, уйла еш хила
деза вай вахаре. ТIаккха
кхетадергда вай, книж-
каш дешаш, цхьацца довза
гIерташ вола саг дунен мот-
тигашка эшаш волга.

Шахъарерча, юртарча мот-
тигашка автобусашта кхера-
ме йоаца остановакш хилий-
тар, дукха адам чухьувзача
шахъаре цхьа зIамига скве-
раш яр, нах бахача мотти-
гашка цхьацца цар дог ай-
дергдола, юхь тIара белабо-
лийтаргбола хIама хилий-
тар лоархIаме, хоза да таха-
нарча кIеж йоахача вахаре.
Хозал цхьанне кхычахъара
хьаяхьаргьяц вайна, хIаране
ший низ дIа ма кхоачча хо-
зача хIамашца тоаде деза
шийна гонахъара вахар.

Вай укхаза дувцац цхьа
башха турпалал хьок-
хар, тоьам ба га дIайогIе,
кIаьдвенна воагIачоа Iоха
гIанд догле, цхьан пена тIа
хозача Iалама сурт дуте,
сага дега тоам беш йола
байт цхьаннахъа зьйойя, хье
вахача подъезде нув хьокхе,
юхегIолла водача сагага ве-
лавенна, духьалкхийттача
бера Iаж, конфет лойя кхо-
ачам ба.

Иштта дола аьттонаш
миллионаш вайна гона-
хъа долаш да. Хозача, дика-
ча хIамай дуне довзийташ
йола наIараш массахана йи-
йлла латт!

Дика саг вовзар – Далла везар

Хъехархо а байтанча а ях Наьсар-Керте

Гарчакханаькъан Сали

Дика нах хIара дийнахъа бет-талуц вайх, шо а раьза хург-да аьнна хет сона аз яхачунца. Цхъабакъда цкъаза, вIалла да-гадоацаш, вовза тарлу хьо цец-валлал дIаьхий вахар дола, ма тамаш я ер хIанзалца сона ца-вовзар аьнна хетадолийташ вола саг. Цхъа-ши шу хьалха «Сердало» газета редакце каь-хат дера, массехк байт чу а йо-аллаш, хIаьта лохе язъьяьр бай-танча тайпан цIи «Оздой Хъа-той Маржан», из яхаш йола мот-тиг. Фу яздаьд хъажа ма везий, каьхат хьадайти хилча. Ерри-гаш а яцар уж кхо байт мара. Ца ийишача ца воалаш, дог ца доагIаш йийшар аз хьалхара стихотворени. «Са дас са наьна-га аьнна» яхаш бар цун корта. Из ийишачул тIехьагIа цецва-лар со, литературан дунен тIа малий ца ховча кхалсага из байт сел хоза язъярах. Тамаш йир аз, дика хетар хилар поэзен керда седкъа хьабийллача санна.

Кхыйола цун байташ аз ийи-шаяцар, бакъда из цхъа стихот-ворени а кхоачам болаш я аьнна хийтар сона, гIалгIай поэзена юкъе цунна йоагIаш йола моттиг ялара. Оаш а из ийишача бакъа-хъа хет сона:

«Са хьамсара Мадинат,
Хъа хьаькъало куравоах со,
Хъа хозало сонтавоах.
ДIа ца бовча са безамо
Са цIена дог сомадоах.
ХIара денна: Iура, сара –
Хьога хъежа кIордадаьд.
Дезар лаха, эшар эца
Сай дагахъа соцадаьд.
Сох ца теша гучадаьнна
Хьона цхьаккха хIама дац.
Хьол бочагIа укх дунен тIа
ХIама дий-хьогI, сона хац!
Детталургдар дог гIоздаьнна,
Цкъа хьо бIарахьожаре,
Болар сихдаь, къайлаювлаш,
Хьо сох дIа ца ударе.
«Раьза я со», - Ia ца оале,
Дегах мовхар хьарчаргда.

«Со раьза я», - сога оале,
Деррига дуне са хургда.
Дехар ду аз, йола сога,
Са хьамсара Мадинат.
Сай къайленаш хьога ювца
Сона вIалла хала дац.
Аз сай вахар хьоца хотта
Сай дагахъа соцам баьб.
Из кхоачашбе, духьалъотта,
Са денало могадаьд.
Ираз долаш вахар хуле,
Вай цхъа зама йоаккхаргъа.
Далла еза тIехье хуле,
Доккха баркал яхаргда».

Сона хацар из язъьа кхалсаг къона я е къаьна я, лакха я е лоха я, кIай я е хьатара я; бакъда вIалла бIаргаголе, цун хозача метто, уйлай цIенало, байт говза кхолла-ро из езаялийтар сона. Цхъа хоза амат а беркате гIулакхаш карах-дувлаш а саг я-кх ер язъьяьр аьнна хийтар сона. Ювцаш йола байт кепе теа ца Iеш, айса болх беш йолча ишколе а йихъа, 5-ча клас-се эггара дикагIа дешаш волча кIаьнкага дагахъа Iомаяйтар аз, цунца байташ ешарий яхе дакъа лоацаш хилар из вай мехка. Цо хьалхара е итгIагIа моттиг як-кхар дацар сона керттердар, из байт наха дIайовзийтар, из йолаш йолга дIахайтар дар. Сона хеташ из декхар цу дешархочо кхоа-чаш а дир. Уж мугIараш Iоажал йоацш, цIаккха а лергдоацаш, мел замаш а ноахалаш а хув-цадаларах дахаргда, аьнна, со-цадир аз сай дег чу. Пул совгIа сайна хьалхашка декхар отга-дир, из язъьа саг бIаргаго, йовза, малагIа овлаш, вахара кхел йолаш хиннай тахка. Сихонца из вIаштIехьадаьннадеце а, сай уйла кхоачашийр аз. Редакцерча водителаша новкъостал а даь, хьале-хар оаха, вIалла шеко а йоацаш, классически байт язъьа кхалсаг.

Со чуваялча, гаьнна а готта а хьалдодаш ков дар, хьалвахача магIахъа йисте аьрда оагIорахъа даьча цIен ийиллача уйчен тIа вагIар ши саг, корта кIайбенна кхалсаги зIамига йийги, 6-7 шу хургдолаш. Аз цу сахъате кхета-дир сайна гуш дола сурт, йийги

Ший йишийца Хьанифайца аьттехъа ягIар Оздой Хьатой Маржан

кхалсагага ла а дувгIаш, яздеш яр. Сайна гур хъехархо я, аьнна, хийтар сона, хIаьта са уйла харц а хиннаяцар. Со бIаргавайна, хьалгIеттар хьехамча. Хьаду-хьалъенача цо сога:

-Здравствуйте! – аьлар.

Со велавелар:

-ГIалгIай еций хьо? – хаьттар аз.

ТIаккха фусам-нана ше а ела-елар:

-Хьо кхыча къамах саг ва мот-таш яр со.

-Бехк ма баккхалахъ, хьо бал-хах якккхар аз. Оздой Маржан лехаш вар со, - аьлар аз.

-Со я-кх из, - кIиръенна бIарахьежар кхалсаг.

Сона хьалхашка латтар юкъ-ерча дегIара, герга юхъ, сийр-да бIаргаш а кIайбенна корта а болаш, хоза куц-сибат дола, хIанз а дегIацара сийг, хьинар довн-за йола саг. ВIалла из бIарга а го-лехъ хургда аьнна сона хийтта-ча тайпара амат долаш, ше язъ-ьяча байтах тара йолаш, цкъа бIаргайча а езалуча тайпара яр из. Айса бена никъ дIабийчача, сога ладувгIа а са хаттарашта жоп дала а раьза хилар Маржан. Журналисташта нийслуш бола нах берригаш а иштта баларе, царна болх бе атта хургдар. Цхъа-бараш геттара безлуш, журнали-стача къамаьл дича шоашта док-кха зе хургдолаш санна хул. Мар-жан наха тIера саг я, аьнна, хий-тар сона. Вешта, иштта хила ма езий хъехархо хила безам бола а хъехархо хинна а саг. Бераца ше Iомадергдар Iомадаь а яьнна, йийг чу а яхийта, сога ладувгIа хайра из безаме кхалсаг. Геттара дукха якккхаеце а, цхъа сахъат совгIа ха якккхар оаха цун ваха-рах, балхах, кхолламах дувцаш.

Оздой Маржан яьй 1950 шера Казахстане Хьуне Хьатойи Оза-наькъан Сайта Мадинатеи деза-ле. Да а нана а шаккхе дийша, гIулакхаш тIа болаш балхаш даь нах хиннабац цун. Дас юххьан-царча ишколе массехк класс як-ккха хиннай, цудухъа цхъа ба-хъан деша а язде а ховш хиннав. ХIаьта цун къахьегам беррига а бувзабенна хиннаб лаьттанца. Цу хана цо безабалийтарых, цар мел вола дезалхо лаьтта дезаш, беш дIаювш, цхъацца хIама кхееш хиннав даим. Иштта говр лелаеш, цунца а чIоагIа сакъердалуш хин-нав Хьатув. Цхъа ха яр вайна гов-

раш дIайоахаш Iаьдало, зIамигача бера санна Iунал деш, хьалкхей хинна говр шийгара дIаяьккхача, чIоагIа чов хиннаяр цунна, яхаш, дувц ший даьх йола. Бийсан цу говрага хъажа кхозза водаш хин-нав из. Цудухъа из дIаяккхар ла мегадац цунна. Юртда волча а ваха, Бузуртанаькъан Palасага каьхат-дехар а яздаь, из говр юха-яккхалца сатийна вахар хинна-дац цун. ХIаьта из чуйоалаяь-ча дийнахъа, мовлат дийша хин-над Хьатос. Сов хоза йолаш, бIарг хиле, Iолегаш хиннай из говр. Дол диллача, оагаяле, ураэтте, йола-луш хиннай. Из кхоеш, лораеш, кхыйола говр ийцай дас, кхай тIа а кхыдолча балхашка а кхувла дагахъа. Бакъда йоккха гIайгIа, сагото йоагIа цар дезалга. Хьуне Хьатой цIермашино шаккха ког боаккхаш моттиг нийслу, цу хана денз вордингашка вагIаш, дIайихъар цо ше дунен чухъа як-ккха ха. Цу хана цуннна дарба хьеха, хъажа воалаваьча лора-профессара аьлар йоах: «ГIаьле а цаозарах, къаракъ а цамела-рах, 14-15 шера ший ха йIаьхъяьй укхо». Иштта хала вахар ший до-лашшехъ а, цхъацца хIама хьаде гIерташ, новкъостал деш хиннав цIен а дезала а да. Дезалга херх а хьакхийте, дахчах гударгаш хьайоахийташ хиннай, хIаьта ше цу гударгех дахчан гараш доа-хаш хиннад, пешка чу дIачутахка мара ца дезаш. Iан кхоачам а бийя из дIаотгдайташ хиннад дас. Iатта кхоачам байташ, беш дIаюйташ хиннай. 1957 шера шоаш цIабоагIаш, чIоагIа дерагIоз йолаш хиннав из. Кхы а 11 шера ваьхав Хьатув цул тIехьагIа. Кхел-хав 1968 шера. Цу хана из вар 78 шу даьнна. Маржан даьцара къаь-стача хана, аьхки 10-ча классера экзаменаш луш яр.

Нана Сайта Мадинат дукхагIа ший мехкарий кхебеш, царна эздел, гIулакх Iомадеш, цIенче ле-лаеш хиннай; цул совгIа, заIапхо волча ший маьрага дика хьожаш а чакхъяьннай из, цIен-да дийна мел волча хана. ВорхI йоI маьре яхача даь дукха гаргара нах-захалаш хиннаб. Хьаьша-да лора-веш, цар бехк ца хулийташ а лаьт-тай Хьатой дика новкъост хинна цун фусам-нана. Из 1993 шера къаст ший мехкаршцара, нийсса 90 шу ший даьннача заман чухъа. Цхъа хIама да тамаш йолаш, Ма-дината даь Сайта а цхъа воIи

бархI йоIи хиннад, иштта нийс-деннадар Мадината дезале а, из таьрахъ долаш бар кIаьнкаш а йийигаш а. Цхъабкха а я тамаший-на моттиг. Хьатой да цаI хиннав, Хьато ше а цун воI а цаI мара хин-навац. Даь овлангара хьадоагIаш хIамаш хинначох тара да уж.

Вай цIадаьхкачул тIехьагIарча хана уж даим Наьсар-Керте баь-хаб. БархI йишеи цхъа вошеи хин-над уж дерригаш а. Бакъда цаI мара воаца кIаьнк ший 13 шу даь-ннача хана, берригача дезала а даьна-нанна а йоккха чов хулаш, сурхаш яхача лазарах кхалх, Ка-захстане болаш. Iан канику-лашка салоIаш а хинна, цхъа-ши ди даьлча юха ишколе ара-вала везаш вола дешархо Даьла Iоажалах дукха безача нахаца-ра къаст. Юхеюс 8 йоI, уж берри-гаш вай мехкабоал, укхаза баха а баьхе, дIакхалх царех 5, вож кхоъ хIанз а йолаш я: Хьавай 81 шу даьннад, Хьанифай - 76, Маржана даьннад 74 шу. Иштта да лоацца аьлча, цу хозача а боккхача а де-зала истори.

Шоаш мехкбаьнна дукха ха ялале, Наьсар-Кертерча №2 йолча ишколе йода из деша. Ала деза, из йийг цар дезале эггара тIехьара 9-гIа бер хиннад, аьнна. Маржан ишколе ягIаш, наьна мотт хьехаш хиннав Имагожанаькъан Аслан-бека Заьлмаха, мотт дика ховш хиларал совгIа, из боагIаца бо-араме дIахьеха ховш саг хиннав из, иштта безабалийта хиннаб цо къаман мотт ший дешархо йолча йийига а. ЗIамига йолча хана ли-тератураца чам болаш, кхымет-тел ше а стихотворненеш язъеш хиннай из. Бакъда, уж хоза ца хеташ, дIайоахаш хиннай цо, на-хага ца ешийташ, царна кхел ца яйташ. «Артеках» а «Фордах» а язъьа байташ, ше хоре доахаш дола иллеш дIаяздаь хинна те-традь дайча, из кхоллама болх бита лаьрхIар цо. Массадолча Илмах а дика дешаш хьайоагIа йийг 5-ча классе йолча хана, «Артек» яхача дуненна цIихезача берий салоIаца лагере йохийт. Из дар 1961 шера. Ишколе комисси енаяр, цо белгалдаьчих еррига-ча Наьсарен кхале дикагIацарех лаьрхIаяр цо дешаш йола ишкол. ХIаьта цу ишколе эггара дикагIа йола классан кулгалхо а цар яр, из яр эрсий мотт, литература хьехаш хинна Берёзина Галина Константиновна. «Артек» яхача дуненна цIихезача берий салаIара лагере цхъа саг вахийта йиш йолаш, пу-тёвка елар ишколанна. Цу клас-сера эггара дикагIа долча кхаь бера юкъе кхадж тессар, хIаьта из кхадж Маржана бера. Дала баь-ккха цун аьгттув бар из. Йовлой Лидаи Цхьорой Аьсети бар цунца кхадж тессараш, амма цу наь-къа цар аьгттув баланзар. Иштта дика моттиг шоай йийига вахаре нийсьеннайоллаше, из цига яхий-та лаьрхIа дацар да-нана. Хъехар-хочо, наIарга а енна, Хьуне Хьа-тойга дехар дир, дунен тIа мел яхача хана цунна йицлургйоацаш моттиг хургъяр цох, яхийта из, аьнна. Цо сов чIоагIа дехар дарах,

1964 шу. «Артек» яха берий салоIа лагере. Хьалхарча мугIар тIа аьттехъа йисте ягIар Оздой Маржан

раьза хул дезала да йиҥи цу тамашийна хозача моттиге яхийта. Из хилар 1964 шера. Дуккхача берашца доттаҥал тессар Маржана цига яьккхача хана, царех цаҥ яр узбекий йиҥи Туликова Санабар яхаш, иштта цига яйзар цунна Шолжа-Ғалий тлара Озанаькьан Фатима. Дла-юха йаьххача хана каьхаташ яз деш, бувзамаш леладора цар, хланз уж боацаш ба, цунга хьежжа бувзамаш а хаьдад. «Артеке» йолаш оаз хоза хиларах а байташ дика ешарах а, Маржан длаязььяр хоре, цигара цаеца Наьсарен кхален хоре а ухаш, цунна юкье иллеш доахаш хилар Ғалҕай йиҥи. Цу хора кулгал деш а Галина Константиновна яр. Цунцара ше кьастар дувцаш Маржана йоах:

Шоллаҕа классера денз ворхлагҕа классача кхаччалца, эрсий мотти литературеи цо хьийхар сона. Салолаш а хинна, тхо юха деша дахача, из хьехархо йоацаш яр. Чоаҕа из дукха езандаь, оаха хаьттар цох фу хиннад. Из ше Ставропольски краера яр, цудухьа из цлаяха хиларах хоам бир тхога. Белгтала адрес ца ховидаь, «Хьехархой газетата» йоазув дахьийтар аз, иштта дика хьехархо яр тха, цо ший Илма чоаҕа дика а хьехар, аьнна. Тлаккха из йоазув арадаьлча, цу хьехархо-чунгара сога каьхат дера, баркал оолаш, шийна доккха совҕат хиннад йоахар цо газета тла шийх яздарах. Из длаяхара бахьан, маьре яхарца дувзадenna хиннадар. Аз цунга аьлар, хьо санна хьехархо хила безам ба са. Эрсий меттала аьлар цо сога: «Если хочешь быть учительницей, тебе надо много читать, быть грамотной, и с детьми вести себя очень тактично».

Иштта хьахул Маржана дег чу хьехархочун балхацара боккха безам. Цудухьа йода из Шолжа-Ғалий тларча хьехархой училище деша отта, дукха хало йоацаш чакх а йоалл. Шолжа-Ғалий тла наьна-йиша йолча йеш а хинна, деша а этта из цлаеца, гаьна из длаахийтар ца дезаш йолча нанас аьнна хиннад:

Цига юхаяха ца езаш, шиъ яьккха цлаенаялара хьо.

Хлаьта а нанна эггара чоаҕаҕа накьаьннар Маржан хиннай, хлана аьлча нана длаялалца цунна юхе а, цунга хьожаш а хиннар из яр. Ше ялалехь нанас аьнна хиннад ший мехкарашка: «Оаш ма яханий, из зламаҕа йола йиҥи ца еш, клаьнк ваьвалара ла. Сона-м из эггара чоаҕаҕа накьаьлар шоана».

Кхаь шера дийшар Маржана училище, цига шийна хьийхача хьехархошта юкьера кьаьстта белгалйоаккх цо психологи хьехаш хинна Угурчанаькьан Иналкьий Раиса. Наггахьарча саҕа мара пхиъ оттаяц, яхаш, ювцаш хиннай из студенташа. Маржана, цу хьехархочун сий деш, экзамена 33 билет дагахьа йомадаьдар. Студенташта теша магацар, цо психологех пхиъ яьккхай аьлча. Тлема доакьашхо а хинна йола Антонина Ивановна а дикача дешашца ювц Маржана, эрсий литература цо дика хьехаш хиларах. Толамаш доахаш, дийша яьнна йоҥ юххера а цленех кхет 1972 шера. Наьсарен райОНО йода из, шийна болх балар деха. Цу моттига керте латташ хиннав цу заман

чухьа Малсаганаькьан Йоакьана Ювсап.

Дунен тла цхьаннена еннаяле, ялсмале лойла цунна, чоаҕа дика саг вар из, дагалувц хьехархочо. – Районерча яхьашка а хоре а дакьа лацарах, «Артеке» яхийта хиларах, со йовзаш вар из. «Озоева, – аьлар цо цу сахьате, – заявлени йозьел. Хьо мо бола хьехархой тхона безаш ба». Цигга заявлени а язьяь, маьцхали бетта 1-ча дийнахьа араяла езаш, длаийцар со тхоай юртарча №2 йолча (хланз №11 йолча) ишколе.

Юртарча юхьанцарча ишколе директор вар ларчакханаькьан Конторий Яхьья. Цо, лаьрхла из йолча а вена, вокх ишколе балха йоллаше а, ше волча балха хьийхар кьона хьехархо. Цун юхь ца йоагаеш, цига а класс лелаю йола. Дикачарна юкье а дикачарех саг вар из, яхаш, дувц цох Хьатой Маржана. Тлехьяюсаш хинна 4-ҕа класс хиннай Яхььяс цунна луш хиннар, ше а новкьостал де кийча хиннав из, цо из класс длатлаьцаш а вокхарна хьатлехьакхееш а хуле. «Хьона хала хуле, цар тетрадашка а со-се хьожаргва хьона», – аьнна хиннад директора, Маржана болх юткьаме ца хилийта дагахьа. Наьнаца дагаьлча, юртарча сага юхь ца йоагайича бакьахьа хийтар Мадина а, цларҕардар деш ше а цхьацца ҕо дергда, аьнна, раьза хилар нана а. Шоай цларҕа хьачу мел веначунга из директор вувцаш оамал яр йиҥий хьалха а тлехьа а. Кюри дахчеи доагадеча хана; цу юртарча Бештошкара, ларчакханаькьангара говр-ворда а дийхе, ворда чу улгаш а оттадийя, хьехархошта Кюр наларга юбаьккхе даводаш хиннав из. Алапи хьадала дезача дийнахьа, цхьа кепиг дла ца луш дусаргдоацаш, лаьрххе из тика чу кьооста а дайте, длалуш оамал хиннай цун. Мел сайран из ахча ше хьалдарах, хларавар тлавехаш, длалуш хиннад Яхььяс алапи. Хьехархоша оолаш хиннад:

Кьаьста ахча дезац хьона.

А, – оолаш хиннад Яхььяс, – дла длакхача са длатакха дезаргда из, цига сона из хьадала саг хургвац.

Тховсара ца луш, кхоана делча а мегаргдар ер-м, – яха кьамаьл шийна хезача а, директора оолаш хиннад бакьдола дешаш.

Кхоана се хургвий а хац сона, цудухьа тховссаре а дладала деза наьха алапи.

Иштта хьаьналча а цленача а сагаца болх бе безам боаҕлаш хиннаб хьехархой.

Директора шийга даь дехар дизаа кхоачашдир Маржана, хьатлехьакхейр цо из класс дика дешарашта. Цул тлехьаҕа кхы а дий шера цига кьахьега йиҥра из. Конторий Яхььяй а бархл йоҥ хиннай хьалхарча сесага яь, цар нана кхелхача цо йоалаьча сесага ши клаьнк ваь хиннав директора. Хьехархой мел чоаҕа ҕадбаха хиннаб цунна уж клаьнкаш барах дувцилга а дац. Дикка вахара халонаш яйна а саг хиннав Конторий Яхьья, зламига волаш нана а енна, кхоъ даь-сесаг хиннай цун. Кхоалаҕа даь-сесага, ший мел йола дошо хлама ехка а ехка (ҕоз бар, ҕалкха яр) Буро тла деша оттаваь хиннав из. Массайола даь-сесаг хилац во а кьиза а, нанас дергдола ҕулакх даьд цо ший

Маржан - ше хьийхача классача

маьр-вола. Цхьа сакьердаме хлама дийцар сона Маржана директора оамалах, нахаца дика хиларах лаьца. Директора кабинете гургал бетта сахьат латташ хиннад. Цхьан сарахьа ишколера уйнаш дулаш йоалла техникка йистеьлча, классаш дла а кьайла цлабаха безам болаш гулбenna латташ хиннаб директор а хьехархой а. Цу ханна улгаш дулаш йоаллачун киса доаллача сахьато гургал техаб. Цу кхалсага цли а яьккха:

М..., хьай киса доалла сахьат ю а оттадийя, чунья мара езац хьона, – аьннад директора. Шоллаҕа дийнахьа из кхалсаг балха хьаеца, цунга из лохеи лакхеи хьоаха ца деш, влалла ца хилча санна дитад кулгалхочо, длахо а шоай болх хьабаьб цар, хьалха мо. Амма кхы-м цу тайпара хлама даьдац цу кхалсага. Вешта аьлча, ший эздий оамалца хьехам бала могош саг хиннав Маржана болх баьча ишкола директор.

Нийсса 47 шера бе-беча ишколашка хьехаш хилар Хьатой Маржан. Цул тлехьаҕа, пенсионераш цларҕа ле беза, аьнна, республике кхайкадича, ше хьийха классаш йитар цо. Хлаьта а тлехьадусача берашца (продлѐнка оалар цох) кьахьийгар цо кхы а кхаь шера. Бларчча хьайичаца, 50 шу дладеннад цу тамашийнаца а беркатеца а кхалсага, юхьанцарча классашка хьехаш. Цхьайтта шу да из цларҕа сеца, из нийсделар 2014 шера. Кхы ишколе кьахьегаш хиннаяц из. Ше болх беча хана цо берашта дика хьийхалга гойташ цхьа масал доаладе лов. Наьсарерча лицей директор хинна Чопанаькьан Сергей вена хиннав из йолча ишколе. Цо аьннад:

Оздойяр, ла хьийха ялх берлицее деша эттад укх шера, со-се хьежав царна фу хов. Дика хьийхад ла берашта. Баркал хилда хьона, аз телевидене а кхайкайтаргья хьо...

Цига бераш деша дахадале а, дикаҕа мел бола дешархой дла а хержа, класс йитарах новкьа-м хилар Маржана, хлаьта а бисараш а бацар во дешарех. Тлехьадуса бераш ца хилийта хьожар хьехамча.

Ғалҕай меттах, зламига йолча хана денз, дика кхеташ хиннай из, ишколе дешаш йолча хана сочиненех, изложенех наггахьа мара 4 (йиъ) ца йоаккхаш, дукхаҕа мел йолча хана йоахараш 5 (пхиаш) хиннай. Цудухьа

наьна меттала байташ кхолла а дукха хала хиннадац цунна. Эггара хьалха даьна-нанна хетаю цо кьаман меттала язьяьраш, цул тлехьаҕа ший йиший-кьонгех язью.

Ше цларҕа йинача хьалхарча цхьан-шин шера Кьорла Юмадир Маржана, балха йолча хана цун из влаштлехьадоалаш хиннадац. Цул тлехьаҕа яси а аяташ а деша ховра цунна. Гаргарча берашта цларҕа хьехаш болх бир. Цул совҕа, байташ язье а йолаелар, кхо шу мара дац зламига йолаш ше бита хинна литературан болх цо юха карайица, байташ кхолла йолаенна. Из ший наьна овлангарча хьадоаҕлаш да аьнна хет цунна, хлана аьлча Дошлакьий-Юртарча Озанаькьан хиннай цун нана, халкьа поэта Исмаҕалий Салмана даь-веший йоҥ. Вешта аьлча, кхоллама наьха цлен тлара саг хиннай из. Царгара цхьа дакьилг Маржанага а кхаьчача санна хет сона. Берахана денз, байташ язьяь йоацаца хьехархочун начлал сомадоаккхаш йола моттиг нийсьелар цун вахаре. Чоаҕа дукха езаш йиший-виий сесаг хиннай Маржана. Цамогаш а хинна из кхелхачул тлехьаҕа, цхьан сага хьалхайоаккхаш санна, байт йосс цун дег чу, из эрсий меттала длаязью цо. Йуйра ламаз даь, из еннар дагаеца елхаш яҕлаш, влалла хала доацаш 12 строфах латташ байт язью хьехархочо. Хетаргахьа, клезиг-клезига кхувш, цун дег чу кхувш енай из байт, еррига хьавлаштлехьаьлча, сомаяьннача вулканах тарра, дег чура араьннай.

Сайна чоаҕаҕа дукха езаенна «Са дас са наьнага аьннар» яха байт мишта, фу дагадеха язьяьй дувцийтар аз Маржанага. Цар да Хьатув да-нана доацаш кхувш хиннав, зламига волча хана денз. Из кхувш воаҕлаш, да-веший волах пхьа хьаьрча, из наха юкье хьакхашта лела йиш йоацаш воландаь, Кюр бахьаш, дахча дахьаш, аьлга водаш, цунна ҕулакх деш, цунга хьожаш хиннав зламига саг. Из иштта ҕулакхаца волга зийнаца Саганаькьан Хьаклаьша сесага, аз сай йиша маьре яйтаргья хьога аьнна хиннад. Из аьннар хиннай Маржана наьна Мадина а йиша. Из зоахалол длахьоадича, Хьатув цхьаь саг воландаь, да-нана доацандаь, юхьанца цунга маьре яха раьза хиннаяц йоҥ. Зламига саг каст-каста Дошлакьий-Юрта водаш, йолага кьамаьл деш хин

нав. Цу хана цо дийцад яхьа кьамаьл дага а деха, кхелла я Маржана лергийоаца байт. Из дийшачарна а хезачарна а боккха тоам беш йоазув да из. Белгтала из байт яр со из йолча вигар а сона из йовзийтар а.

Маржан кьахьегама ветеран, Ғалҕай Республикан заслужени хьехархо я, иштта из я РФ халкьа дешара тлехдика болхло (1994). СССР нах длаязьбеча 1989 шера белгалъяларах денна наькх тла доалладу хьарак да цун. Хьажцла яха хиннай из, цлаькха яха низ кхоаче, шозлагла из никь бахьа дага а я. Кхыдола цун таханара ҕулакхаш: ламаз дар, йуйрийна Кьорла дешар, беш леляр. Хоза йоккха беш я цо леляер, цига го йиш а цлекомар, саьмарсаькх, коартол, хьажкла, баьцакомар, тайп-тайпара баьцаш. Цкьаза эпаша саготдеш а ха йоаҕа. Аз тамаш еш дар цхьа хлама: оасарах мерҕилг доацаш, цленей хозеи дар цун бешара деррига лаьтга. Даим а ше кьахьегаш, лаьттанца болх беш хиларах да из, йоах фусам-нанас.

Цу тайпара тамашийна дика саг я Наьсар-Керте яхаш а цигарча наха йовзаш а. Бакьда из вайна массанена – республике мел болча наха – йовза хьакь долаш, шийх беркат хьадаьнна а тахан хьадувлаш а саг я. Уж санна нах дунен тла бо-ландь хьеж малх, бийса хозью седкьаши беттои, тлаювл буц, кхач сомаш; ю а деш, хьалкхув бераш. Хлаьта уж дика, хьаькьал долаш хила Юмаду Маржана а цун мугларерча наха а. Дала унахцено а сагото йоаца длаьха вахар а лулда цунна. Цун цхьаькха байт ешаш, чакхдаккха лов сона ер йоазув, «Хьанца? Сенца?» яхаш я из:

«Хьанца сакьердалу са?

Даде беча хьехамца,

Се везача нанеца,

Сакьердамеча йишийца,

Чоаҕа сакьердалу са!

Сенца сакьердалу са?

Цлена долча лаламца,

Лоамара доаҕаца Эсаца,

Фордо ловзоча кемашца,

Баь тла даьннаца зизашца,

Чоаҕа сакьердалу са!

Хьанца? Сенца?

Хетт аз сайга.

Жоп лу дего сога сайга.

Эшац хетта хьанца? сенца?

Ха ма дезий хьона хьайна:

Хоза мел дар дика да,

Дика мел дар хоза да».

14 ВАЙ ОАМАЛАШ

Дегла зе деш йола молхаш ца тохаш, мерза харбазаш кхею Берда-Юрта

Султиганаыкъсан Йоакъап

Берда-Юртарча «Иленаыкъан кхача» яхача кооперативе тахан кхееш йола харбазаш; унахцѐнон зе деш йола молхаш тоханза, мерза, дика кхача я. Из хоам «Сердалога» бир Шолжа кхален администраце.

«БоаггIаца боараме доал деш, харбаз сыхагIа кхачийта гIерташ юкьекхувлаш дола зе деш дола хIамаш хьатIа ца эцаш, кхееш я иштта чаме йола, вайна массанена дукха еза харбазаш. Пхи гектар оахам тIара 150 тонн гаргга из мерза кхача чуэц цига цхьан шера», - дийцар тхога.

Цу боахамга хьажа ваха хилар вай мехкада Келаматанакъсан Махьмуд-Иаыла. Лакхача боараме оттабир мехка кулгалхочо цига дIахьшо бола болх.

ДIайийна хIама ма хулла дикагIа хьахургIолаш, мел эшар леладу цар. Кхаш тIа боаггIаца боараме хий деттаргдола гIирсаш оттаде лаьрхIа ба уж.

Белгалде деза, вай мехка тахан АПК кхачьегараш хIара денна дукхагIа хулаш латтилга. Хоза, беркате масал да из дерригача къаманна.

ГIалгIай фермерашта 70 млн совгIа ахча деннад, гIо деш

Аыкхенаыкъсан Марем

Укх шера вай мехкарча 46 юртбоахама моттигерча паччахьалкхено, гIо деш, 70 млн совгIа ахча деннад. Цу юкье я Инаркъе, СоагIапче, Эккажкъонгий-Юрт. Фермерий аьттув хургба керда боахамаш хьаххолларал совгIа, хьайбаш дикка дебаде, хьабоаккхаш болча кхачан хIама тоаде.

Хьайбай боахамаш доаржадара тIехьа кьоастаяь я «Аггостартап» яха грант. Котбаынараша доахан дебадара тIехьа дIадохийтаргда из ахча. Цул совгIа, укх шера новкъостал дир 11 дезала фермашта.

Вай мехкадас Келаматанакъсан Махьмуд-Иаылас белгалдир, хьайбаш деббар вай мехка лоархIаме долга.

«ДIадахача шера доахан 76,3 эзарга кхоачаш дийбар, дулхацара гIулакх - 18 эзар тонн, шура - 149 эзар тонн. Паччахьалкхено фермерашта гIо даро дикка тоадир цу оагIонча дувзаденнараш», - теркалдир вай мехкадас.

Цул совгIа, СВО ветеранашта гIо дарах йолча «Аггромотиватор» яхача федеральни программанна юкьеяхар вай республика. Хьайбаш дебараш болча балха 7 млн гаргга ахча эца йиш я цу программага гIолла, 5 млн гаргга ахча цу оагIонцарча кхьдарашта лаьрхIа.

Ченах вохавеш бола никъ

Лораш йист хIана хилац?

ХIанзара кагий нахи мехкарийи 90 шу даьннача сох белаш лел, со сай вира вордаца шахьар тIа а юрта а водаш хилча. Царна мотт со из транспорт езаена, из йоацаш ца мегаш лелаш санна. Дала боахабе уж! Кьона ба уж, фу хов царна? Къаьна вале а, сона, даьра, езар вай заман сиха а кIаьда а машин. Амма доацар массанена а ийшад, йоах. Таксеца шозза-кхозза Магасе воде, киса даьсса хеташ ха йоагIаргья. Таксеш чIоагIа езьеннай вайна. Дийнахьа кIеззига дарегIа хул, сайре тIаеча цхьаболча таксисташа ши мах боаккх. Воккхача сага мичара доагIа хIара дийнахьа е диюккъя таксех тела из ахча?!

Паччахьалкхен автобусаш а доалахьарча газелашта нийсса езьеннай. ХIаьта а из дац асфальт биллача новкъа гIолла со сай Пулингаца (иштта я са вирилга цIи) столице ахара керттара бахьан. МалагIа да дувцаргда аз шоана. Автобусаца е газелаца цига хьалвахIа юхавоагIаца юкъя воккхача сага че лазайоал, совдукха цар хьал-ю вийтте. Наькъаш-м шаьра дар вай, бакъда цар тIа пхорагIа ухка «вижа улла полицейски» яха бордюраш я-кх дегIаца мел дола лазар хьахьедеш. Вай водителаша фу ду аьлча, машина хьалхашкара ши чарх дIатIехьаьлчя, газ тоIаю; тIехьашкарча шин чархо, говро чIингаш бича санна, бургац мо урагIвохийт ше ваггIацара тIехьашкарча гIандаш тIара пассажир. Йиьэ чарх хьатIехьаьллалца шорта лалла еза машин, тIаккха из хIама нийслургдац. Кьонабараш-м из ца зувш, цох тоам хиле багIаш хул. Бакъда со мо тIехкаш мурьеннача кьоаношта из кхераме хIама да. Со цецваьннава лораша царна садеттараш. МоллагIа лазар хилча, геттара из нахалдоаккхаш, унахой больнице хьехаш, царна хьехамаш деш хул вай лораш. Укхазя, хIара дийнахьа тайп-тайпара лазараш кIоаргдеча гIулакхах йист ца хулаш багIа. Цу тайпара моттиг хилча, оарцагIбалала безар лораш, нахах шоай дог лазе. Са Пулинг шортта тIехьовл цу бордюрах, ден-бус цунца леле а, хIама лазаш хилац со. Ший а са а унахцѐно лорает ховш я вирилг.

Вай лораш бага хий латташ мо багIе а, доазол арахьарчар из хIама зийна а дувца а дукха ха я. Автобуса чу хьал-ю веттаро массехк лазар хьахьоаду. Хьожаргда ва уж малагIаш да. Иштта хьал-ю бетташ хилча, гIалгIаша кагийча нахах оалаш да: «Хьал-ю бийтта, бер хургдоацача боахаш латт уж-м». Кагийча нахIа-м иштта кхераме дац из, бакъда берах бола истий-м цу тайпарча машинаца лелийта мегаргбац. Наьна кер чу уллача бера сакхат де а, ханал хьалха из бер малхадалийта а тарлу цу гIулакхо. Цудухьа автобус дIалаьллача доалаш дац из, нах лорабеш лекха еза ко бедоаллачо; наькъа пхорагIа бордюраш яхкар пайдана дац, царех зе хьадоалаш хилча. Зе-м царех кхы а доккхагIдар дала тарлу. Масала, саг ва цхьа-ши кIира хьалха Iовежа, цIоган техк лозаь. Цу тайпара хIамаш хилац аьнна шоана мотте а, уж хулаш да шоана. Ше дикагIа хиннав мотташ, автобусаца вода из Наьсаре е Магасе. ТIехьашкарча гIандаш тIа вагIа из, шозза-кхозза бордюраш йолча хьал-ю тохе, цун тоавалар зехьа хургда, цIоган тIехка юха дарба де дезаргда. Молхаш эца, мазаш хьекха, маххий детта Iохавергва, дика да Iо ца вужавойя.

Цхьавола саг хул, дегIа тIа пхьидарч (мышцы) кIезига йолаш. Эсала пхьидарч йолча сага а кхераме я даим хьал-ю ветта машин, букьтIехка чIоагIа Iаткъ из. Вайна царех дош ца хете а, уж кхераме лазараш да, вай Дала лорадолда царех.

Уж пхорагIа екхаш йола бордюраш ишколашта юхе хилча кхоачам бацар-те, бераш дехьа-сехьа дувлача? Эккажкъонгий-Юрта гIолла Магасе бодача новкъа дукха йийхкай уж, сога хьаттача эшача а ца эшача а. Цхьан зIамигача сага дийцар сона, цу гIулакхах велаш, светфора хьалхашка цу тайпара сунт тохаша йола моттиг яьяр, яхаш. Светофора хьалхашка-м ишта а саца везаш ма вий водитель, цIе лампа лоталойя, тIаккха бордюрсенна юлл цу моттиге? Сенца нийсде мегаргда цу тайпарча новкъа гIолла лелар? Дукха кIоагаш доакхача новкъа гIолла леларца мара, кхы из нийсде хIама-м корадагIац сона. ХIаьта из водителий а наьха а мел садуаш хIама да вайна дика ховш да. Дукха ха яц вай республикера дукхагIа мел дола наькъаш деха лаьтта, кIоагашка егталуш машинаш лийнна. ХIанз наькъаш тоадаьд, амма наха шоаш хьадаь «кIоагаш» дисад, цар цкъаза хьалха хиннарел а чIоагIагIа Iоткъам бу дегIа. Масала, наькъа юккье хьабьача гувна IотIакхача, сиха хаьхка йодача машинно тормоз тох, цу духьаленна дIатIехваьлчя сихлуш дIакатох, цкъа-дале, машина

дикка Iаткъаш да из, тIаккха аьшках яьча машина а из Iаткъаш хилча, сага-м мухха Iаткъа тарлу, дего беш бола болх, лелаш дола цIий боарам тIа доацаш, толхаду цу хIамаша. ХIаьта машина чархаш кхоачалу, тормоз етташ йола колодкаш йоагаю, и. кх. дI. Уж дика хIамаш да оалалуц цхьаккха тайпара.

Йиь-пхи километр цу тайпара никъ баь, балха дIакхача, дегIаца дикка кIаьдвалар хоалуш хул, даш чудеттача санна дезделе хул когаш. ДIауйла ел оашош, хIара минот е ши минот массаза яла, хьалгийвеш-Iоветташ дIакхоач хьо балха. КIаьд ца велча воалий тIаккха? БIарчча дийнахьа болх беш ваьлла, из доацаш а дегI этта волаш, цIавоагIаца хана-м геттара саг кIалвутах да машина цу тайпара лелар. ДIаьхача дийнахьа кхачьегаш хиннар миссел хало кхы а IотIатох цу гIулакхо. Цхьайолча хана лораш шоаш а лелаш хул цу тайпарча новкъа бетталуш, амма цар из тоадара деш ер ма дий аьнна хIама дац, дала де цхьаннахьа газета тIа, телевидене кхайкадаь хургдар из: «Лораш духьала ба бегаш ягIаца наькъашта!» - аьнна.

Са вар цхьа къаьна доттарIа, ше автобусаца водаш хилча, кхалнах хьалгIовттарах, кагий нах уралелхарах, Iоха тигацар цо, мел бIаьха никъ ийца ше водаш хиларах. Наха ца хойя а, сона ховра цун саготдер фуд, геморрой яха лазар долаш, из дикка кIоаргденна вар из. Машино хьалбайваь ший гIанда тIа цкъа из Iотохе кхоачам бар, цун лазар хьахьоаде. Цул совгIа дунен бе-беча мехкашкарча лораша яхачох, из Iаткъаш хул букьтIехка лохерча даькъа а баламашта а, царна човнаш хиллал чIоагIа.

Дикка новкъа ба бувцар санна бола никъ вай керта чу боаллача хьаьна а. Даггара эгабеш латт из, паргIатта тите чу алла ца бутах, качматаш а лаьца саг эгавеча тайпара хIама хул цунца автобуса тIара Iоваллалца. Из дегIа а керта а мел «тоам» беш хIама да вайна шаьра ховш да. Эрсий меттала аьлча, контузи йича санна хул-кх цу «гувнашта» тIагIолла лийнна Iовессача. Цхьабола нах хул кулга тIехк е плендараш кагдаь, уж хотталуш латташ. Цкъа-шозза кхоссаеннача автобусо, цар хоттадалар юха толхадергда, кагдаьча хана хиннача хьале кхоачадеш. Уж, са дукхадахаргаш, бегаш бац; сагага бахьаш бола бала ба. Нагахьа санна цу тайпарча гIулакхо сага инфаркт хьае

тарлуш хилча, бала беций из?! Хинна а Iац, цо Iоажал гаргайоалаю. Со вац из яхар, сона хIама хац лорал дарах, дунен тIара хьаькъял дола лораш ба. Лораш а хилац берригаш хьаькъял долаш, малагIа хьаькъял да цар, уж шоаш а цу эгIадаьча наькъашка лелаш хилча, дегIаца мел дола лазар хьахьедеш, кердадараш сомадохаш. Из нийса дац, лораш иштта хила йиш яц. Оарц даккха деза цар хIара дийнахьа наьха унахцѐнонна деш латтача зенна духьалбоалаш. Из-м хIама а, даьра, дац шоана, кIеззига а цийоацар яха хала лазар долча сага цу тайпарча леларо юхьаьржъелга мара. Из цамагар кхы а кIоаргде тарлу цу тайпарча наькъаша а лела ца ховча водителаша а. Маяковске аьннад «Са милице со лораву». Тахан-м аргдарий-хьогI цо иштта, къаьстта ГIалгIайчен наькъашка гIолла цкъа мукъагIа хьал-ю вахача. Милици а полици а еций вай наькъашка сунта гувнаш Iодехка пурам деннараш, царгара доацаш де йиш йолаш дий цу тайпара хIама?! Цудухьа со лоравер полици а йоацаш, са вирилг да, хIара гув багIаца фуь дохар кхераш санна лелаш дола.

Илманхоша а лораша а техка, гучаяьккхача цхьаькха моттигах дувцаргда аз шоана. Автобуса чу е кхыча машина чу 20 герц хиллал саг эгавеш хуле, сага дегIацара мазаш (клеткаш) доха тарлу йоах цар. Нагахьа санна из саг 40 шерал тIехваьннавал, цун тромб хьаэьккха тарлу, яхаш, белгалду. ХIаьта вай лелаш да Наьсарера Магасе, юха Магасера Наьсаре ухаш, ага дада бераш санна терка а теркаш. Со-м цу балех кIалхарваьннава, сай Пулинг вордах дIа а еже, шортта сай гIулакха ваха аравовал. Шоана а могаду аз, молхаш а маьхий а ийдеш лелачул дикагIа да шоана, оаш цхьа вирилг эце, унахцѐно дикагIа хургья шун. Цхьаькха а да, Дала а лораде мегвай, «таIала ва баракату!»

Темаркъа

Іаьржача гувнашта тІагІолла гобахар

Іалама хІама тохкаш, из лораде хьож мехкара бахархой

Султиганаькъан Йоакъап

Дукха ха йоацаш яьржача цІеро гаьнаш, кІотаргаш, массе тайпара баьцаш йоагаяь дІаяьхача, Іаьржденна латтача гувнашта тІагІолла гобоахаш дега хало хулар... Оаха, дукха ха йоацаш, «Сердало» газета тІа яздаьдар цох (№29. 7.08.2025 шу), адам Іалам лорадара, цІераш ца ювлийтара тІехьа кьахьегаш хилара тІахьехаш.

ХІара гІа мел боаккхача хана «Іарчі, Іарчі» оал когашта кІалха... Бокъонца укх лаьтта гІолла доацаш, цхьаннахьа Марса тІа лелаш санна хеталу. ДІа-хьа хьежача цаховш зийна а, цхьа новціолг, кІормац, шолкъа, дахка гургбац хьона. Оалхазарий оаз яц хьахозаш. Зунгаташ да-кх даггара из Іаьржденна лаьтта аратувсаш, шоай боарзаш цІендеш, мукъадоахаш доакхаш. Гувна кІалха, дукха хьандаргаш, кхыйола кІотаргаш ягІаш хиннача моттигах а Іаьржа лаьтта мара хІама дисадац.

Эггара чІоарІагІа кхийрар, кхайкадаьр да хьахиннар. Дукха зІамига оалхазараш, цар кІоригаш, біенаш дайнад. Аренашка цхьаццача хІамилгаш юаш дахаш долча царех хІама дисадац, массадолча хІаман гІарйижай цига.

Цхьа шу ах шу даьлча, даржа доладалар кхерам ба хьунагІара лазараш, амери-

кански кІормац, иштта кхьдола, наха шоай бешамашка царна духьала болх лелабузе деш дола хІамаш.

Бахьанаш дувца велча, уж дукха да, тайп-тайпара а да, кьоастам бе хала долаш. Іалама моттигашка гІолла сурташдоахарг, турмал, е смартфон беелле гобоах оаха еррига моттигаш тохкаш, мичахьа фуд хьожаш, новціолг, хьазилг кхера ца де хьожаш.

Ма дарра аьлча, дега чІоарІа тоам беш, самукъа доалийташ хІама да из. Иззал дийнаташ, хозаленаш адамашта Іаламца хьакхелача Низ болча АллахІа хостам бе волалу хьо. ХІаьта хІанз дукха ха езаргья, дукха догІаш, лоа деначул тІехьагІа из деррига юа дийнденна дІаотта.

ТІадоарІаца шера цІи яржара кхерам хІанз санна болаш хургба аьнна хетсона, хІана аьлча адам, лаьтта, моттигаш тахан яраш хургья. ХІана лорадац вай хІама, аьнна, хет... Массакхана хиннача беса, цІи яржаргІоацаш, лаьттан оасаш аьха Іодакха мегаций трактора нохарца. Из вай леладоре, кІеззига парІагІа хургдар вай дега. Деррига а сага кхетамгара, цунна дІабеннача, цо хьаийцача хьехамгара долалуш да. Іалам, Іаламца дувзаденна мел дола хІама лораде эггара хьалха ишколе Іомаву.

Ерригача классаца аренашка, хьун моттигашка кхувлаш, цигара гаьнаш,

баьцаш, дийнаташ довзийтар тхона, хьалхадоахар; Іаламца Дала адама мел дукха хозаленаш енна; из деррига сага чІоарІа лораде дезилга. Дас, нанас, хьехархоша дІадувца дезаш хІама да из, бера хана денз. ХІара баьцилг, дийнат ший фу долаш, овла болаш, цхьаццача гІулакха эшаш долга кхетаде деза, цу хана денз.

Тахан латтача хана, геттара чІоарІа доаржаде дезар из гІулакх берашта, кагирхошта юкье. Политика, машинаш, ахчаш, керда барзкъаш, тайп-тайпара вІалла эшаш доаца, пайда боаца хоамаш, керда хьа мел давннараш дувцарал, доаржадарал совгІа, экологедца дувзаденнарех дувца деза хІара цІагІа, балха, дешара моттиге. Шоаш дахача моттиге гІолла шо дІа-хьа хьежача а, дукха тамашийна хІамаш зувргда оаш. Буро кІалха, юрт кхоачалуча моттиге дахача тхона дагадехар цкъа оахош мел зийначох хьоахадее...

Тайп-тайпарча хана біаргаийнай цига огарь - акха цІе боабашк, тха ковна духьала Іохайна хиннай из, видео яккха тІехьа кхийнадар. Массехк шу да тха беша керте зІий яха, шортта фу доаржадаь. ЦІен уйче йолча моттиге массехказа чулийлхай текъачоапилг, тайп-тайпара цхьа тамашийна кІормацаш, новціолг, біуцал, иштта кхыдараш. Картал арахьарча лакхерча моттиге Кавказера лехь,

баьццара шолкъа яйнаяр берашта. Іан хана коа, мичара доарІа ца ховш, чуийкхар говза цоги, хІаьта пхьагал юрта йистерча наькъашка гІолла гобоахаш лелаш кхийтар тхох.

Коа юкье дагІаца доккхача біара тІа яхаш хулар зІамига бов, хІаьта арзеш, къайгаш, тушолаш массахана гонахьа кхесташ ма йий. Вай массане кхетаде деза: юртарча вахарах шахьарера вахар хьаде йиш яц вай...

Юрта вахача сага гонахьа дукха хоза дийнаташ ма дий. Асфальтаца, цематаца, плиткаца, пластикаца, кизгаца бувзам лелабеш санна; гІетташ, хьувш, ашараш лекхаш, Іимадаш еш мел долча Дала хьакхеллача дийнача хІамашца цхьа бувзам болаш, терко еш, цар вахар зувш хила деза вай. Доккха дика де воаллаш санна, цу дерригача хІаман уйла ца еш, етташ йола цІераш йита, ма доагаде лаьтта, ма йоае лаьтта гІолла лела дийна хІамаш, ма доаржаде зулам!

Цхьайолча хана, салоІаш баьгІараша шоашта тІехьара дІа ца йоаккхаш йитача шушанна біайхача маьлха йІовхал тІалаьттача, цІи яла йиш я, цудухьа шоашта тІехьа цхьаккха хІама ма йита, ма толхае Іалама моттигаш, нувхаш ма йоаржае!

ЗІамига зе яхаш дола хІама дац Іалама моттигашка; моллагІа дола, сага башха ца хета хІама экологена доккха зе деш хул!

Хьун боахамца бувзабенна таьрахьий оагІонцара болх дІабихьар мехка

Аькхенаькъан Марем

Шолжа, Наьсарен кхаленний хьун боахамашцара болх дІахьош хилар Іалама гІулакхех йолча мехкарча министерствон болхлой. Мехкарча хьун боахамех дараш цхьан оагІонца белгала хургдолаш, чакхбоаккхаш болх ба из.

Карарча хана деррига кийча да, хьун боахамий гІулакхех йолча Федеральни паччахьалкхен хоамий моттиге дІагІоагІде мара ца дезаш (ФГИС ЛК). Таьрахьех йолча цхьан моттиге хургда хьун боахамашца дувзаденна деррига хоамаш. Белгалде деза, ФГИС ЛК хьун моттигашцара болх ма барра біаргабайташ бола оагІув болга. Мехкарча хьун боахамашцарча гІулакхашта юкье из геттара лоархІаме да тахан.

Аьха Іодаьхкача лаьттан оасаша хьунашка цІи дІа-хьа яржийтац

Султиганаькъан Йоакъап

Хьунашка ювлаш йола цІераш дІа-хьа яржаргІоацаш, лаьттан оасаша аьха Іодахкар лоархІаме да, яхаш, кхайкаду вай мехка. Из хоам «Сердалога» бир Іалама гІулакхех йолча министерстве.

«Тракторашта тІехьа нохараш дийзе, дІахьош ба из болх, лаьтта баьцех цІендеш. «Экологи» яхача проектага гІолла; керда машинаш, гІирсаш кхьаьчад хьун боахама паркашка, цу гІулакхо дика аттача боаккх из болх», - йоах тхогарча хоам.

Лакха гаьнаш ягІаца доазон юхера цхьан метрагара йиь метрага кхоачаш шорал долаш хила деза йоархІаш юкье йоаца лаьттан оасаш. Цу гІулакхо цІи цхьан моттигера кхьахьа дІагІаийлиаца.

БІарча шера хьун боахама болхлоша тІахьожам лоаттабу цу лаьттан тІа йоархІаш, гаьний тьовронаш хургІоацаш. Іалама гІулакхех йолча министерствос болх бу хьун хьал лорадеш, цІераш ца яржийташ.

Іалама моттигаш лораяра тІехьа, лоархІаме болх ба из.

ЖІайрахъара лоархІаме никъ тоабай баъннаб

Аькхенаькъан Марем

«ГІажарий-Юрт-Оалкам-ТІаргам-Чми» яха 7,5 км кхоачаш бола никъ йиллача ханал хьалха тоабай баккха аьттув баьлар, Даьла кьахетамца.

Из никъ чІоагІа лоархІаме ба ЖІайрахъ кхыча юрташца хотташ хиларах; цул совгІа, цу наькъ тІа гІолла лоам туристаш хьалчуахарах. Лоаман моттигий хьал тоадарах йолча программан юкьебодаш ба из никъ.

«ЖІайрахъа кхален моттигашка тахан 4 эзар совгІа саг вах, хІаьта вайна тІалатта лоархІаме декхар да, гаьна ядача юрташкарча наьха хьал а паргІатонга кхоачадар», - белгалдир вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Вахарера моттигаш тоаярах йолча кьаман проектага гІолла укх шера чакхбаьккхача балха юкье ийслагІа моттиг я «ГІажарий-Юрт-ТІаргам-Чми» яхача наькъа.

Наьсарерча Пионерски оалача урама хьал тохкаш хилар шахъара да

Султиганаькъан Йоакъап

Наьсарерча Пионерски оалача урам тІара вахархо леткъа, цу моттига хьал тахка араваьнна, цига бахаш болча нахаца кьамаьл дир шахъара да волча Оздой Руслана. Из хоам «Сердалога» бир мэре.

«Бахархошца кьамаьл деш, цо теркалдир берашта ловза кьоастадаь доазув хила дезилга, гІашлой никъ билла безилга, маьждига юхе лампаш эшилга», - йоах тхогарча хоам.

Оздой Руслана белгалдир, укх шера доккхий балхаш кхоачашде вІаштІехъа доацилга, бакъда тІаьна дІатІаотташ йола моттиг тоаергъа гІашлой никъ билла, лагІаш даь, иштта теркаме лоацаргда маьждига юхерча моттигаца дувзаденнараш.

Бахархоша дехар дир; Мира оалача урам тІарча наькъ тІа даьнна кІоагаш дІадуькьаш болх бе, аьнна. Цу оагІонцарча кулгалхочунна тІадиллар мэра, из дехар кхоачашдар.

ГІОБЪЯВЛЕНИЕ

Утерянный диплом серии КР №93474, выданный институтом Финансов и права г. Махачкалы в 2013 г. на имя Алиева Джамбулата Султановича, считать недействительным.

Профсоюзий яхъашка дошув даьккхар вай боксёра

Султиганаькъан Йоакъап

Россе профсоюзий ЦС ФСО боксах йолча яхъашка дошо майдилг йоаккхаш, белгалваьлар вай мехкара боксёр Фаьрганаькъан Хьамзат. Из хоам «Сердалога» бир спорта оагІон болхлоша.

«Укх бетта 10-ча денгара 17-ча денга кхаччалца Ставрополерча Суворовски оалача станице дІахьош хилар 2010- 2011-ча шерашкарча спортсменашта юкьера боксах йола яхъаш. Россе ерригача миингашкара спортсменаш бар дакъа лоацаш. 60 кг дозал долча боксёрашта юкье белгал-

ваьлар Булгучанаькъан Мухьмада кхеваь спортсмен Фаьрганаькъан Хьамзат», - дийцар тхога цу оагІонцарча министерстве.

Йоккха говзал гойташ, чакхваьлар вай спортсмен. Хьалхарча латаре из котваьлар Краснодарерча спортсменал, шоллагІа оагІонцарча латаре

эшавир цо Ростовски областера спортсмен, тІехъарча латаре Селий мехкара спортсмен эшавир цо, 5:0 йолаш. Цу яхъашка говзал, низ гойтарах, Россе яхъашка дакъа лоацаш хургва вай мехкахо. Цу гІулакхо хьагойт, вай мехкара боксах йола ишкол ший хІама дикка доаржадеш, кьахьегаш йолга.

Илдарха-ГІалий тІара хий тоадеш баьхкар болхлой

Султиганаькъан Йоакъап

Шахъарерча Осканаькъан цІерах болча урама № 34 йолча цІен кІалхара хин турба ийкх, из хатар юстардоаккхаш баьхкар болхлой. «Сердалога»

из хоам шахъара мэре бир.

«Ийккхачара хийцар болхлоша хин турба. Хьаиха хий арадаьккха, тІоадалах гонахъа варца йижийта лаьрхІа болх чакхбаьккхар.

Хин хьал, иштта тока хьал меттаоттадаь дІабахар болхлой», - дийцар тха газетага. Эггара хьалхара хий массехк минота йодахийтар дех бахархошка, цул тІехьарІа доагІар хьаэцаргдолаш. МолларІа хатар ийккха болх

хуле, цу оагІонцарча балхаш йолча моттиге хоам бе безилга хьалхадаьккхар царна.

Иштта бахархой тІахьийхар шоай цІенца дувзаденна моллагІа хІама лорадара, доалдара.